

บทบาทของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรในการเมืองไทย

ในบทที่แล้วได้กล่าวถึงการเข้าสู่บทบาททางการเมืองของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร โดยอาศัยกระบวนการเลือกตั้ง หมายความว่า การเลือกตั้งได้ทำให้เกิดสถานภาพของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรแก่สตรีที่ลงสมัครรับเลือกตั้ง และได้รับชัยชนะ การเลือกตั้งจึงเป็นปัจจัยกำหนดลักษณะของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ดังนั้นการที่จะอธิบายถึงบทบาท และหน้าที่ของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร จึงจำเป็นต้องนำเงื่อนไขต่างๆ ของผู้สมัครรับเลือกตั้งสตรี และการเลือกตั้งเข้ามาพิจารณาจึงจะทำให้เข้าใจความหมายของการกระทำหรือการแสดงบทบาททางการเมืองของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรว่าทำไมจึงเป็นอย่างนั้น หรือทำไมจึงไม่เป็นอย่างนี้

เมื่อพิจารณาเกี่ยวกับบทบาทและหน้าที่ตามรัฐธรรมนูญฉบับ พ.ศ. 2521 พบว่า บทบาทและหน้าที่หลักของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรมีอยู่ 2 ประการ คือ 1) หน้าที่ในการออกกฎหมาย และ 2) หน้าที่ในการควบคุมการบริหารราชการแผ่นดิน ซึ่งต่อไปสำหรับการวิจัยนี้จะกล่าวถึงบทบาทและหน้าที่ทั้ง 2 ประการดังกล่าวว่า เป็นบทบาทของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรในสภา การศึกษาเกี่ยวกับบทบาทของ ส.ส. ผู้วิจัยคิดว่าถ้าหากศึกษาเฉพาะบทบาทของ ส.ส. ในสภาเพียงอย่างเดียวคงจะไม่สามารถที่จะเข้าใจภาวะทั้งหมดเกี่ยวกับบทบาท และหน้าที่ของ ส.ส. ได้ กล่าวคืออาจจะเข้าใจเพียงมิติเดียวเท่านั้น ในขณะที่อีกมิติหนึ่งคือบทบาทของ ส.ส. นอกสภานั้นมีความสำคัญมาก มีข้อเท็จจริงที่ปรากฏบ่อยมากสำหรับการเมืองไทยที่ปรากฏว่า ส.ส. จำนวนมากที่แทบจะไม่มีบทบาทในสภาเลย แต่ปรากฏว่ากลับได้รับการเลือกตั้งจากประชาชนเข้ามาเกือบทุกสมัยทั้งนี้ เพราะเป็น ส.ส. ที่ประชาชนยอมรับ เนื่องจากมีความคลุกคลี และช่วยแก้ไขปัญหาก็แก่ประชาชนอย่างสม่ำเสมอ ทำให้ประชาชนรักและเลือกเข้ามาทุกสมัย ดังนั้นบทบาทนอกสภาของ ส.ส. จึงเป็นเรื่องที่น่าสนใจมากเช่นกัน

การศึกษาวิจัยในครั้งนี้ จึงให้ความสำคัญทั้งบทบาทในสภา และนอกสภา และเพื่อที่จะอธิบายเกี่ยวกับบทบาทของ ส.ส. สตรีดังกล่าว ให้ได้ภาพชัดเจนทั้งหมด ผู้วิจัยจึงได้นำแนวความคิดทฤษฎีเรื่องการเป็นตัวแทนเข้ามาใช้เป็นกรอบในการศึกษาวิจัย ซึ่งหลักคิดเรื่องการเป็นตัวแทนนี้มี 2 ความหมายคือ ความหมายแรก เป็นแนวของ Davidson ซึ่งกล่าวไว้ว่า "การเป็นตัวแทน หมายถึงการเป็นตัวแทนของผู้ออกเสียงเลือกตั้งที่ทำให้ตนเองสามารถเข้ามาในสภาได้ ดังนั้นตัวแทนหรือสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจะต้องให้ความสำคัญต่อผู้ออกเสียงเลือกตั้งในเขตเลือกตั้งของตน" (Davidson, 1969) ในความหมายที่สอง การเป็นตัวแทนหมายถึงการได้รับความไว้วางใจจากประชาชน ผู้ออกเสียงเลือกตั้งว่าเป็นบุคคลที่มีมโนธรรมมีสำนึกในความรับผิดชอบ มีความรู้ความสามารถ และวิจรรณญาณที่ดี แนวความคิดนี้ได้สะท้อนความคิดของ Edmund Burke. ที่ชี้ว่า ส.ส. จะต้องเคารพ และยืนหยัดในสำนึก และมโนธรรมในการตัดสินใจของตน โดยไม่ยอมให้อิทธิพลใดเข้าครอบงำ การตัดสินใจของตน (Eulau, 1959) จากความหมายของการเป็นตัวแทน ซึ่งแตกต่างกันเช่นนี้ ทำให้เกิดคำถามว่า สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรสตรีของไทย มีความเข้าใจเกี่ยวกับความหมายของการเป็นตัวแทนในแง่ใด ดังที่ John Locke ได้ชี้ใน On Human Understanding ว่า "เมื่อมนุษย์มองสิ่งหนึ่ง จะทำให้เขาคิด และกระทำตามความเข้าใจของเขาที่เกิดจากการมองนั้น (อ้างใน กนก วงษ์ตระหง่าน, 2530) และเกี่ยวกับประเด็นนี้ ดร.ลลิตา ฤกษ์สารานู ได้ให้คำอธิบายไว้ว่า

"ต้องคำนึงบทบาทหลัก ๆ คือการออกกฎหมาย และการควบคุมฝ่ายบริหาร ซึ่งถือว่าเป็นหน้าที่ที่เราได้รับมอบหมายจากประชาชนในท้องถิ่น เพื่อให้ไปทำหน้าที่ในสภาในเรื่องการพิจารณากฎหมายสำคัญ ๆ ซึ่งจะ เป็นประโยชน์ หรือโทษต่อประชาชน และควบคุมการบริหารงานของรัฐบาลให้เป็นไปด้วยความมีระเบียบเรียบร้อยไม่ชอบมาพากล นี่คือนิยามบทบาท และหน้าที่หลัก และบทบาทรอง คือเราเป็นตัวแทนของท้องถิ่น เราคงต้องยอมรับว่าการเมืองไทยนั้น ไม่เหมือนในต่างประเทศ ประชาชนส่วนใหญ่ยังมีความอดอยากและมีความลำบากอยู่ เพราะฉะนั้นเขายังหวังพึ่งผู้แทนฯในด้านที่เราสามารถช่วยเหลือในการที่จะทำให้เขามีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น เช่น เขาไม่มีถนน ไม่มีไฟฟ้า ขาดน้ำเขาก็ต้องมา

หาผู้แทนฯ เพื่อขอความช่วยเหลือ ซึ่งนั่นเป็นบทบาทรอง เพราะฉะนั้น
 ในระหว่างที่เป็นผู้แทนฯ ก็จะสามารถถึงบทบาททั้งสองนี้เสมอ" (สัมภาษณ์
 ดร.ลลิตา ฤกษ์สำราญ เมื่อวันที่ 28 พฤศจิกายน 2534)

จากข้อคิดเห็นของ ดร.ลลิตา ฤกษ์สำราญ ซึ่งได้ให้ความหมายที่
 สอดคล้องกับ ส.ส. สตรีท่านอื่น ๆ ดังนั้นจึงทำให้เราสามารถเข้าใจได้ว่าสมาชิก
 สภาผู้แทนราษฎรสตรีของไทยได้ให้ความสำคัญกับความหมายของการเป็นตัวแทน
 ทั้งสองความหมายดังกล่าว สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจะต้องทำหน้าที่ของตนตามที่
 บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญ นั่นคือบทบาท และหน้าที่ในการออกกฎหมาย และการควบคุม
 การบริหารราชการแผ่นดิน ซึ่ง ดร.ลลิตา ฤกษ์สำราญ กล่าวว่า เป็น
 "บทบาทหลัก" ซึ่งบทบาทหลักที่ระบุไว้ในรัฐธรรมนูญว่า สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร
 ควรจะมีบทบาท และหน้าที่อย่างใดนั้นเกี่ยวข้องกับคุณค่าที่ต้องการหรือพึงประสงค์
 (normative values) ของระบบการเมืองนั้น หรืออาจเป็นความเชื่อของตนใน
 สังคมการเมืองนั้น ว่าสิ่งที่ดีควรจะเป็นคืออะไร (กนก วงษ์ตระหง่าน, 2530) นอก
 จากบทบาทหลักแล้ว ดร.ลลิตา ฤกษ์สำราญ ยังกล่าวอีกว่าสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร
 จะต้องเป็นตัวแทนของท้องถิ่นจะต้องมีบทบาท และหน้าที่ในการช่วยแก้ไขปัญหาให้
 กับประชาชนผู้เลือกตั้งของตน

ดังนั้นเพื่อที่จะเข้าใจถึงการกระทำหรือบทบาทหน้าที่ของสมาชิกสภา
 ผู้แทนราษฎรสตรีได้อย่างชัดเจน ผู้วิจัยจึงได้อาศัยแนวความคิดทฤษฎีของ Eulau
 และ Karps (1978) ซึ่งได้เสนอองค์ประกอบสำคัญของการเป็นตัวแทน 4
 ประการคือ 1) การสนองตอบในเชิงนโยบาย 2) การสนองตอบในเชิงบริการ
 3) การสนองตอบในเชิงจัดสรรผลประโยชน์ และ 4) การสนองตอบในเชิง
 สัญลักษณ์ โดยผู้วิจัยได้แบ่งขอบเขตในการศึกษาเกี่ยวกับบทบาทและหน้าที่ของ
 สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรสตรีดังนี้ คือ บทบาทของ ส.ส.สตรีในสภาและบทบาทนอก
 สภา และจะได้กล่าวถึงรายละเอียดในแต่ละประเด็นดังต่อไปนี้

ก. บทบาทของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรสตรีในสภา

บทบาทและหน้าที่ของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร โดยทั่วไปตามบทบัญญัติที่กำหนดไว้ในรัฐธรรมนูญก็คือ บทบาทและหน้าที่ในการออกพระราชบัญญัติ และควบคุมการบริหารราชการแผ่นดิน อันได้แก่การตั้งกระทู้ถาม การเสนอญัตติ, การเสนอร่างพระราชบัญญัติ ตลอดจนการอภิปรายในสภา บทบาทและหน้าที่ของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรสตรีดังกล่าว เป็นการกระทำในฐานะตัวแทนของประชาชนผู้เลือกตั้ง และจากกรอบแนวความคิดทฤษฎีในบทที่ 2 เรื่องการเป็นตัวแทนซึ่งจะต้องทำหน้าที่ในเชิงการสนองตอบ (responsiveness) ตามแนวคิดของ Heinz Eulau และ Paul D. Karps ซึ่งมีอยู่ 4 ประการ คือ 1) การตอบสนองในเชิงนโยบาย 2) การตอบสนองในเชิงการบริการ 3) การตอบสนองในเชิงการจัดสรรผลประโยชน์ และ 4) การตอบสนองในเชิงสัญลักษณ์ การพิจารณาว่าบทบาทของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรสตรีในสภานั้น จะทำหน้าที่สนองตอบครอบคลุมทั้ง 4 ประการ หรือไม่อย่างไร ผู้วิจัยจะได้นำเสนอข้อมูลเพื่อการวิเคราะห์ดังต่อไปนี้

1. การตั้งกระทู้ถาม

การตั้งกระทู้ถามแม้ข้อบังคับการประชุมสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2522 จะไม่ได้บัญญัติความหมายไว้อย่างชัดเจนแต่ก็เป็นที่เข้าใจกัน โดยทั่วไปว่าเป็นคำถามที่สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรถามเรื่องต่าง ๆ อันเกี่ยวข้องกับนโยบายต่อรัฐมนตรีในฐานะผู้มีหน้าที่รับผิดชอบในด้านการบริหาร ซึ่งรัฐมนตรีที่รับผิดชอบในเรื่องที่ถามนั้นจะต้องคอยกระทู้ถามนั้นใน 2 ลักษณะ คือ 1) ตอบในที่ประชุมสภา และ 2) ตอบในราชกิจจานุเบกษา เพราะฉะนั้นเมื่อ พิจารณาในด้านหลักการแล้วจะเห็นได้ว่ากระทู้ถามนั้นเป็นเครื่องมือสำคัญอย่างหนึ่งของ ส.ส. ในการทำหน้าที่ควบคุมการบริหารราชการแผ่นดินในฐานะตัวแทนของประชาชน ต่อไปนี้จะได้พิจารณาว่า ส.ส. สตรีได้ทำหน้าที่ในประเด็นนี้อย่างไร

ตารางที่ 4 แสดงจำนวนกระทู้ถามที่เข้าสู่สภาผู้แทนราษฎรในช่วงปี 2531-2534

กระทู้ถาม	กระทู้ถามที่ขอให้ ตอบในที่ประชุมสภาฯ	กระทู้ถามที่ขอให้ ตอบในราชกิจจานุเบกษา	รวม	ร้อยละ
1. จำนวนกระทู้ถาม ของ ส.ส. สตรี	2	-	2	0.52
2. จำนวนกระทู้ถาม ทั้งหมด	169	215	384	100.00

ที่มา งานกระทู้ถาม กองการประชุม สำนักงานเลขาธิการรัฐสภา

จากตารางดังกล่าวข้างต้น จะเห็นได้ว่ามีจำนวนกระทู้ที่เข้าสู่สภาทั้งหมด 384 กระทู้ ปรากฏว่าผลงานของ ส.ส. สตรีเพียง 2 กระทู้หรือคิดเป็นร้อยละ 0.52 ซึ่งนับว่าน้อยมาก คำถาม ในเมื่อการตั้งกระทู้ถามนั้นเป็นเครื่องมือสำคัญในการควบคุมการบริหารราชการแผ่นดินประการหนึ่ง ทำไม ส.ส. สตรีจึงไม่ได้ให้ความสำคัญต่อการตั้งกระทู้ถามมากนักเกี่ยวกับประเด็นนี้ พวงเล็ก บุญเชียง สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจังหวัดพะเยาได้อธิบายไว้ดังนี้

"เรื่องกระทู้ถามไม่ค่อยได้ผลมันล่าช้ามาก เพราะในการประชุมสภานั้น มีเรื่องสำคัญๆ ที่ต้องพิจารณามาก เช่น ร่าง พ.ร.บ. กระทู้ส่วนมากจะเป็นเรื่องของท้องถิ่น จึงมักจะถูกเลื่อนออกไปไม่ได้รับการบรรจุในระเบียบวาระการประชุม เพราะฉะนั้นการแก้ปัญหาความเดือดร้อนของชาวบ้านผู้เราติดต่อโดยตรงกับรัฐมนตรี, อธิบดีที่เกี่ยวข้อง ซึ่งรวดเร็ว และได้ผลกว่าการยื่นกระทู้มาก" (สัมภาษณ์ พวงเล็ก บุญเชียง เมื่อวันที่ 16 พ.ย. 2534)

คำอธิบายของ พวงเล็ก บุญเชียง ได้ชี้ให้เห็นว่าสาเหตุที่ ส.ส. สตรีไม่นิยมการตั้งกระทู้ถาม เพราะกระทู้ส่วนใหญ่เป็นเรื่องท้องถิ่น จึงมักจะถูกเลื่อนออกไปไม่ได้รับการบรรจุเข้าในระเบียบวาระการประชุม แต่ปัญหาความเดือดร้อนของ

ประชาชนในท้องถิ่นนั้น ไม่สามารถรอรับการตอบกระทู้หรือการชี้แจงของรัฐมนตรีผู้มีหน้าที่เกี่ยวข้องในที่ประชุมสภาฯ ซึ่งต้องใช้เวลาหลายเดือนได้ ทางออกในการแก้ปัญหาความเดือดร้อน เพื่อสนองตอบความต้องการ และสร้างความพอใจให้แก่ประชาชนของ ส.ส.สตรี แทนการยื่นกระทู้ตามความคิดเห็นของ พวงเล็ก บุญเชียง ก็คือ การติดต่อโดยตรงกับรัฐมนตรี อธิบดี หรือส่วนราชการ ซึ่งมีหน้าที่ที่เกี่ยวข้องกับปัญหาความเดือดร้อนต่าง ๆ ของประชาชน ส.ส.สตรีคนอื่น ๆ ต่างก็มีความเห็นสอดคล้องกับ พวงเล็ก บุญเชียง โดยเฉพาะ ศิริพันธ์ จุริมาศ ได้ให้ความคิดเห็นที่เสริมต่อจาก พวงเล็ก บุญเชียง ช่วยทำให้สามารถเข้าใจภาพชัดเจนมากขึ้นดังนี้

"โดยมารยาทแล้วเมื่อเราอยู่ฝ่ายรัฐบาล การตั้งกระทู้จะไม่ทำกันทุกคน คิดอย่างนี้ ที่ตั้งกระทู้ถามก็มีบ้าง โดยการให้ตอบในราชกิจจานุเบกษา ซึ่งเขาอาจมีเหตุผลของเขา แต่ไม่นิยมให้ตอบในสภาฯ เพราะจะเสียมรรยาท ถือว่าไม่ให้เกียรติต่อรัฐมนตรี และอีกอย่างกระทู้ก็ต้องรอนานมาก เสียเวลา เรื่องนี้ (ปัญหาความเดือดร้อนของประชาชน) ถ้าเราไปติดต่อโดยตรงกับรัฐมนตรี, อธิบดี ก็จะได้รับความสะดวกกว่า" (สัมภาษณ์ ศิริพันธ์ จุริมาศ เมื่อวันที่ 20 พ.ย. 2534)

เรื่องการตั้งกระทู้ถามตามความคิดเห็นของ ศิริพันธ์ จุริมาศ ที่ได้อธิบายถึงสาเหตุที่มีการตั้งกระทู้ถามกันน้อย นอกจากจะต้องใช้เวลารอนานกว่าที่จะมีการตอบชี้แจงจากรัฐมนตรีที่เกี่ยวข้องตามวาระการประชุมสภาฯแล้วยังถือเป็น "มารยาททางการเมือง" อย่างหนึ่งที่ ส.ส.ฝ่ายรัฐบาลจะถือว่าเป็นเรื่องที่ต้องไม่ให้เกียรติต่อรัฐมนตรี สำหรับบางคนที่ตั้งกระทู้ถามแม้จะอยู่ฝ่ายรัฐบาล ตามที่ ศิริพันธ์ จุริมาศ กล่าวไว้ว่า "เขาอาจจะมีเหตุผลของเขานั้น สามารถที่จะวิเคราะห์ได้ว่า เขาอาจจะนำกระทู้ถาม ซึ่งมีการบันทึกไว้ในรายงานการประชุม และในราชกิจจานุเบกษา เพื่อที่จะนำไปแสดงต่อประชาชนใช้เป็นการหาเสียงครั้งต่อไป ฉะนั้นการตั้งกระทู้ส่วนใหญ่จึงเป็นบทบาทของ ส.ส.สตรีฝ่ายค้านที่ทำหน้าที่นี้ และการที่ ส.ส.สตรี ตั้งกระทู้ถามเพียงไม่กี่เรื่องนั้น โดยเฉพาะ ส.ส.สตรีฝ่ายค้านนั้นอาจจะคำนึงถึงมารยาททางการเมืองด้วยก็ได้ และอีกประการหนึ่งอาจจะเลือกใช้วิธีการอย่างอื่นที่สามารถสนองตอบต่อการแก้ปัญหาของประชาชนได้ดีกว่า

เช่น การติดต่อขอความร่วมมือจากรัฐมนตรี อธิบดีหรือส่วนราชการโดยตรง
 ดังนั้นจึงสามารถสรุปได้ว่า การที่ ส.ส.สตรีไม่ได้ให้ความสำคัญต่อการตั้งกระทู้
 ถามนั้นมีสาเหตุ 2 ประการ กล่าวคือ 1) การตั้งกระทู้ถามนั้นไม่สามารถที่จะช่วย
 ในการแก้ไขปัญหาความเดือดร้อนของประชาชนได้ทันที่ เนื่องจากเกิดความ
 ล่าช้าในการนำเสนอต่อที่ประชุมสภาฯ และ 2) การตั้งกระทู้ถามถือเป็นมารยาท
 ทางการเมืองอย่างหนึ่งที่ ส.ส.ฝ่ายรัฐบาลต้องให้เกียรติต่อรัฐบาล และอาจจะ
 รวมถึง ส.ส. ฝ่ายค้านด้วยเพราะฉะนั้นด้วยเหตุดังกล่าว ส.ส.สตรีจึงไม่นิยม
 การตั้งกระทู้ถาม แต่จะใช้วิธีการอย่างอื่นแทน เช่น การติดต่อโดยตรงกับ
 รัฐมนตรี, อธิบดี และส่วนราชการที่เกี่ยวข้องซึ่งสามารถที่จะอำนวยความสะดวก
 ในการแก้ไขปัญหาความเดือดร้อนของประชาชนได้รวดเร็ว และดีกว่าการตั้งกระทู้
 ถามมาก

2. การเสนอญัตติ

ญัตติ เป็นเรื่องที่เสนอเข้าสู่ที่ประชุมสภาเพื่อพิจารณาและลงมติภายหลัง
 การวินิจฉัยเพื่อกำหนดแนวทางปฏิบัติในเรื่องนั้น ดังนั้นจึงกล่าวได้ว่าการเสนอ
 ญัตติเท่ากับเป็นการสะท้อนปัญหาต่าง ๆ ของประชาชนอีกวิธีหนึ่ง ฉะนั้นจึงนำไป
 สู่การพิจารณาว่า ส.ส.สตรีมีบทบาทในเรื่องนี้อย่างไร โดยสามารถพิจารณาได้
 จากการนำเสนอญัตติเข้าสู่ที่ประชุมสภาดังตารางต่อไปนี้

ตารางที่ 5 แสดงการเสนอญัตติเข้าสู่สภาผู้แทนราษฎรในช่วง พ.ศ.2531-2534

ญัตติ	2531	2532	2533	2534	รวม	ร้อยละ
1. จำนวนญัตติที่เสนอ โดย ส.ส.สตรี	-	2	1	-	3	0.52
2. จำนวนญัตติที่เสนอ เข้าสู่ที่ประชุมสภาฯ ทั้งหมด	168	128	152	125	573	100.00

ที่มา งานญัตติ กองการประชุม สำนักเลขาธิการรัฐสภา

จากตารางข้างต้น เมื่อพิจารณาการเสนอผู้คดีเข้าสู่ที่ประชุมสภาของ ส.ส.สตรี พบว่ามีจำนวนน้อยมากคือเพียง 3 เรื่องจากจำนวนผู้คดีที่เข้าสู่ที่ประชุมสภาทั้งหมด 573 เรื่อง คิดเป็นร้อยละ 0.52 ซึ่งเป็นเปอร์เซ็นต์เท่ากับการตั้งกระทู้ถาม ถ้าหากจะพิจารณาจากจำนวนผู้คดีที่ ส.ส.สตรี เสนอเข้าสู่ที่ประชุมสภา นั้นหมายความว่า การสนองตอบในด้านนี้ของ ส.ส.สตรีต่อประชาชนได้ผลน้อยเช่นกัน แต่อย่างไรก็ตามเมื่อพิจารณาในรายละเอียดและเนื้อหาของ การเสนอผู้คดีนั้น พบว่าเป็นปัญหาของท้องถิ่น 2 เรื่อง คือ 1) เรื่องขอให้ตั้งคณะกรรมการวิสามัญ พิจารณาศึกษาการขุดลอกคลองแสนแสบ 2) เรื่องคว้นพิษจากท่อไอเสียรถยนต์ ซึ่งทั้งสองผู้คดีนี้เสนอโดย เย็นจิตต์ รพีพัฒน์ ๗ อยุธยา สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรกรุงเทพมหานคร และเป็นเรื่องที่ว่า ไป 2 เรื่องคือ 1) เรื่องขอให้ตั้งคณะกรรมการวิสามัญเพื่อพิจารณาศึกษาการแพร่ระบาดของโรคเอดส์ 2) เรื่องห้วยไต้ดิน และผู้คดีทั้งสองนี้ เย็นจิตต์ รพีพัฒน์ ๗ อยุธยา สมาชิกสภาผู้แทนกรุงเทพมหานคร เป็นผู้เสนอเช่นเดียวกัน เมื่อพิจารณาจากเนื้อหาของผู้คดีที่นำเสนอเข้าสู่ที่ประชุมสภา ซึ่งเป็นเรื่องปัญหาของท้องถิ่น และเป็นเรื่องลักษณะที่ว่าไปดังนั้นจึงอาจกล่าวได้ว่า ส.ส.สตรีท่านนี้ก็พยายามให้การเสนอผู้คดีในการผลักดันเพื่อก่อให้เกิดผลต่อการสนองตอบในเชิงนโยบาย เพราะถ้าหากผู้คดีที่เสนอเข้าไปหลังที่ประชุมพิจารณารับไปดำเนินการอย่างใดอย่างหนึ่ง เท่ากับเป็นการกำหนดนโยบาย และก็จะนำไปสู่ผลในทางปฏิบัติต่อไป นั่นก็หมายความว่า บทบาทและหน้าที่ของ ส.ส.สตรีดังกล่าว ถือได้ว่าเป็นการสนองตอบในเชิงนโยบายตามแนวความคิดของ Eulau และ Karpis และมีความหมายต่อการเป็นตัวแทน กล่าวคือ ด้านนโยบายอันเกิดจากการตัดสินใจของ ส.ส.สตรีนั้นตรงตามความต้องการของประชาชน และประชาชนให้การยอมรับไม่มีการคัดค้านใด ๆ ก็แสดงว่า ส.ส.สตรีที่ผลักดันนโยบายดังกล่าว มีคุณสมบัติของการสนองตอบในฐานะการเป็นตัวแทนของประชาชน

3. การเสนอร่างพระราชบัญญัติ

การเสนอและการพิจารณาร่างพระราชบัญญัตินั้นถือเป็นหน้าที่สำคัญประการหนึ่งของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ทั้งนี้ เพราะเป็นการทำหน้าที่ในด้านนิติบัญญัติ กล่าวคือ เป็นผู้พิจารณาอนุมัติร่างพระราชบัญญัติต่าง ๆ ให้เป็นกฎหมายที่มีผล

บังคับใช้กับประชาชน ดังนั้นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจึงมีบทบาทโดยตรง ในฐานะตัวแทนของประชาชนที่จะวินิจฉัยว่าร่างพระราชบัญญัติที่เสนอสมควรจะให้ผ่านออกมาเป็นกฎหมายหรือไม่ โดยการคำนึงถึงหลักการเบื้องต้นที่สมาชิกสภาผู้แทนพึงจะใช้ในการพิจารณาว่าร่างพระราชบัญญัติในฐานะตัวแทนของประชาชน คือผลประโยชน์และความต้องการของประชาชน ถ้าเป็นเช่นนี้ก็เท่ากับว่าเจตนารมณ์ของประชาชนได้รับการนำมาบรรจุไว้ในกฎหมาย โดยสมาชิกสภาผู้แทน ผู้ทำหน้าที่เป็นตัวแทนของประชาชน ซึ่งเท่ากับแสดงให้เห็นว่ากฎหมายที่ออกมานั้น เป็นเครื่องชี้ถึงความสมบูรณ์ของระบบการเป็นตัวแทน (representative system) (กนก วงษ์ตระหง่าน , 2530 : 221) เพราะฉะนั้นจากความหมายและความสำคัญของการเสนอร่างพระราชบัญญัติดังกล่าวประการต่อไปจะได้พิจารณาว่าสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร

สตรีมีบทบาท และหน้าที่ในเรื่องดังกล่าวนี้อย่างไร

ตารางที่ 6 แสดงจำนวนการเสนอร่างพระราชบัญญัติในช่วง พ.ศ. 2531 - 2534

การเสนอร่างพ.ร.บ.	2531	2532	2533	2534	รวม	ร้อยละ
1. จำนวนร่างพ.ร.บ. ที่เสนอโดย ส.ส. สตรี	5	2	2	1	10	1.07
2. จำนวนร่างพ.ร.บ. ที่เสนอเข้าสู่ที่ประชุมสภาฯ ทั้งหมด	184	251	304	192	931	100.00

ที่มา สรุปรายงานกิจการของรัฐสภาปี 2531-2534, กองการประชุม สำนักเลขาธิการรัฐสภา

จากตารางดังกล่าวข้างต้น ถ้าหากพิจารณาจากจำนวนของร่าง พ.ร.บ. ที่เสนอ โดย ส.ส. สตรีจะพบว่า มีจำนวนน้อยเช่นเดียวกับการตั้งกระทู้ถาม และการเสนอญัตติ คือมีร่าง พ.ร.บ. ที่เสนอโดย ส.ส. สตรีเพียง 10 เรื่อง คิดเป็นร้อยละ 1.07 เท่านั้น เย็นจิตต์ รพีพัฒน์ ณ อยุธยา ได้ให้เหตุผลเกี่ยวกับข้อจำกัดของ ส.ส. สตรีต่อการเสนอกฎหมายไว้ดังนี้

"การเสนอร่างกฎหมายไม่ใช่เป็นเรื่องที่ ส.ส.แต่ละคนจะทำได้ หากแต่จะต้องมีผู้ลงชื่อรับรองไม่ต่ำกว่า 20 คน ฉะนั้นอย่างน้อยที่สุดจะการเสนอกฎหมาย ฉบับ ๆ หนึ่ง ๆ จะต้องต้องมีผู้เห็นด้วย 20 คน จึงจะเสนอได้และอีกประการหนึ่งนั้น การเสนอร่างกฎหมายได้จะต้องเป็นมติพรรคก่อนเรา(ผู้หญิง) เป็นเสียงข้างน้อยในพรรค และในสภาฯ ด้วย เวลาจะเสนอร่างกฎหมายอะไรที่เราคิดว่าสำคัญ ซึ่ง ส.ส.ผู้ชายนอกจากจะไม่สนใจแล้ว ยังไม่ค่อยให้ความร่วมมือ มักจะพูดมากกับสายลมเปเรย ๆ ว่าไม่มีอะไรจะทำแล้วหรือ" (สัมภาษณ์ เย็นจิตต์ รพีพัฒน์ ณ อยุธยา เมื่อวันที่ 28 พฤศจิกายน 2534)

คำอธิบายของเย็นจิตต์ รพีพัฒน์ ณ อยุธยา ทำให้ทราบว่าข้อจำกัดที่ทำให้ ส.ส.สตรีไม่สามารถเสนอร่าง พ.ร.บ. เข้าสู่สภาฯ เพื่อพิจารณาออกมาเป็นกฎหมายได้มากนั้น มาจากสาเหตุประการที่หนึ่งคือ บทบัญญัติตามรัฐธรรมนูญกำหนดไว้ว่าการเสนอร่างพระราชบัญญัติแต่ละฉบับนั้นจะต้องมีผู้รับรองร่าง พ.ร.บ. นั้นไม่ต่ำกว่า 20 คน และประการที่สอง ในทางปฏิบัติคือ การเสนอร่าง พ.ร.บ. นั้นต้องเป็นมติของพรรคก่อน เมื่อเป็นดังนี้จึงทำให้ ส.ส.สตรีส่วนใหญ่ซึ่งมีความสนใจและต้องการให้มีการแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับสตรี เด็กและเยาวชนนั้นไม่สามารถที่จะแสดงบทบาทได้เต็มที่ เนื่องจากมีจำนวนน้อย และยังกระจัดกระจายอยู่ในแต่ละพรรคการเมือง จึงไม่สามารถที่จะร่วมมือในการผลักดันกฎหมายได้ตามความต้องการ ทั้งนี้เพราะจากความเห็นของเย็นจิตต์ รพีพัฒน์ ณ อยุธยา ที่กล่าวว่า การเสนอร่าง พ.ร.บ. นั้นต้องเป็นมติของพรรคเท่านั้น ซึ่งความเป็นจริงที่ปรากฏก็คือสมาชิกส่วนใหญ่ของพรรคนั้นเป็น ส.ส.ผู้ชาย ซึ่งขาดความสนใจในเรื่องที่ ส.ส.สตรีเห็นว่าสำคัญ ฉะนั้นจึงมักจะไม่ค่อยให้ความร่วมมือกับ ส.ส.สตรีในการลงชื่อรับรองการเสนอร่าง พ.ร.บ. ต่าง ๆ ของ ส.ส.สตรีมากนัก เพราะฉะนั้นเมื่อเป็นดังนี้แล้ว จำนวนร่าง พ.ร.บ. ที่เสนอโดย ส.ส.สตรีจึงไม่สามารถที่จะวัดได้ว่าสนองต่อการเป็นตัวแทนได้ ดังนั้นจึงจำเป็นต้องพิจารณาจากเนื้อหาหรือเรื่องที่ ส.ส.สตรีเสนอเข้าสู่ที่ประชุมสภา เพื่อที่จะสามารถประเมินบทบาทของ ส.ส.สตรีในประเด็นนี้ได้

จากการพิจารณาในรายละเอียดหรือเนื้อหาของร่าง พ.ร.บ. พบว่า การเสนอร่าง พ.ร.บ. ของ ส.ส. สตรีส่วนใหญ่จะเป็นเรื่องทั่ว ๆ ไปมากกว่าที่จะหยิบยกเรื่องปัญหาของท้องถิ่นเข้ามาผลักดัน เพื่อให้เป็นมติของพรรคก่อนที่จะเข้าสู่การพิจารณาของสภา เพื่อจะได้ใช้เป็นกฎหมายต่อไป สำหรับการที่ ส.ส. สตรี คำนึงเรื่องทั่ว ๆ ไปมากกว่าปัญหาของท้องถิ่น สามารถวิเคราะห์ได้ว่า 1) อาจจะได้คิดว่าการบัญญัติกฎหมายนั้นจะมีผลบังคับใช้ทั่วประเทศ และก่อนที่จะเสนอเข้าสู่สภานั้นจะต้องเป็นมติของพรรคการเมืองก่อน ด้วยเหตุนี้การนำเอาเรื่องของท้องถิ่นเข้ามาพิจารณาจึงเป็นเรื่องไม่เหมาะสม และ 2) อาจจะใช้วิธีการอย่างอื่นที่สามารถจะช่วยแก้ไขปัญหาของท้องถิ่นได้แต่อย่างไรก็ตามแม้ว่า การเสนอร่าง พ.ร.บ. จะเป็นเรื่องทั่ว ๆ ไป แต่ก็เป็นเรื่องที่อยู่ในความสนใจของ ส.ส. สตรี ทั้งสิ้น ดังเช่น ร่าง พ.ร.บ. ปราบการค้าประเวณี พ.ศ., ร่าง พ.ร.บ. สถานบริการ พ.ศ., ร่าง พ.ร.บ. การฟื้นฟูสมรรถภาพของคนพิการ พ.ศ. ซึ่งร่าง พ.ร.บ. ทั้งสามนี้ เสนอโดยนางศรีสกุล พร้อมพันธุ์ และคณะพรรคประชาธิปไตย, เรื่องวันพิชจากท่อไอเสียรถยนต์ ซึ่งรอการพิจารณาวันที่ 1, ร่าง พ.ร.บ. สาระระเหย พ.ศ. ทั้งสองเรื่องเสนอนี้โดยนางเย็นจิตต์ รพีพัฒน์ ณ อยุธยา และคณะพรรคประชากรไทย, ร่าง พ.ร.บ. การศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. ซึ่งเสนอโดยนางลลิตา ฤกษ์สำราญ และคณะ จะเห็นได้ว่าร่าง พ.ร.บ. ดังกล่าวนี้อันแล้วแต่เป็นเรื่องที่ ส.ส. สตรีส่วนใหญ่มีความสนใจ และให้ความสำคัญมาก ในขณะที่บางเรื่องนั้น ส.ส. บุรุษขาดความสนใจและไม่ให้ความสำคัญ แม้จะเป็นเรื่องที่ส่งผลกระทบต่อปัญหาทางสังคมของชาติก็ตาม ดังเช่น เรื่องสารระเหยต่าง ๆ ที่มีโทษส่งผลให้เยาวชนของชาติต้องสูญเสียอนาคต เป็นต้น เพราะฉะนั้นในประเด็นนี้จึงสามารถสรุปได้ว่าแม้ ส.ส. สตรีจะมีบทบาทน้อยในการเสนอร่าง พ.ร.บ. เข้าสู่สภา แต่เมื่อพิจารณาจากเนื้อหาของรายละเอียดของร่าง พ.ร.บ. ที่เสนอโดย ส.ส. สตรีที่มีความสำคัญต่อส่วนรวมและของประเทศชาติมาก ดังนั้นในประเด็นนี้ ส.ส. สตรี จึงสามารถที่จะยอมรับได้ว่าได้แสดงบทบาทในฐานะที่เป็นตัวแทนทั้งของประชาชนโดยทั่วไป และประชากรสตรีซึ่งเป็นเพศเดียวกับตนเอง

บทบาทในสภาของ ส.ส.สตรี ประการต่อมาคือ การทำงานในฐานะ คณะกรรมาธิการ ซึ่งคณะกรรมาธิการสภานั้นถือได้ว่าเป็นกลไกสำคัญที่จะช่วยศึกษา พิจารณาตรวจสอบเรื่องต่าง ๆ เพื่อเสนอต่อที่ประชุมสภา ลักษณะการทำงานของ คณะกรรมาธิการนั้น จะประกอบด้วย ส.ส.ทั้งสตรีและบุรุษ ซึ่งร่วมกันทำงานเป็น คณะแต่ละคณะประกอบด้วยกรรมาธิการ 19 คน และมีคณะกรรมาธิการทั้งสิ้น 16 ชุด (รายละเอียดโปรดดู กนก วงษ์ตระหง่าน, 2530 : 255) จากลักษณะการทำงาน ดังกล่าวของคณะกรรมาธิการ ฉะนั้นจึงไม่สามารถจะศึกษาและประเมินได้ว่าเป็นบทบาทของ ส.ส.สตรีโดยตรง และอีกเหตุผลหนึ่งตามคำอธิบายของ คุณหญิงสุพัตรา มาศดิตถ์ ที่กล่าวไว้จากการสัมภาษณ์เมื่อวันที่ 3 ต.ค. 34 ตอนหนึ่ง ว่า "กรรมาธิการส่วนใหญ่ก็ทำอะไรไม่ค่อยได้เพียงแค่เสริมอะไรข้างนอก แต่ถ้า ถ้าจะให้เกิดการปฏิบัติจริง ๆ ก็ต้องเป็นรัฐบาล" คำอธิบายของคุณหญิงสุพัตรา มาศดิตถ์ ได้ชี้ให้เห็นว่าการทำงานในฐานะกรรมาธิการ จริงๆ แล้วก็ไม่ได้ผล และถ้าต้องการให้เกิดผลจริง ๆ ก็ต้องเป็นรัฐบาล นั่นก็หมายความว่าถ้าจะผลักดัน เรื่องอะไรให้ออกมาเป็นกฎหมายนั้นจะต้องเป็นฝ่ายรัฐบาล ซึ่งมีเสียงสนับสนุนใน สภามากกว่านั่นเอง จึงถือได้ว่าเป็นข้อจำกัดอย่างหนึ่งของรัฐสภาไทยที่ฝ่ายบริการ มีอิทธิพลเหนือกว่า อันส่งผลให้การปฏิบัติหน้าที่ของ ส.ส. โดยเฉพาะพรรคฝ่ายค้าน แทบจะไม่มีผลงานที่เป็นรูปธรรม เด่นชัด เนื่องจากการขาดเสียงสนับสนุนส่วนใหญ่ ในสภานั้นเอง

จากที่กล่าวมาทั้งหมดจะเห็นได้ว่าบทบาท และหน้าที่ในสภาของ ส.ส. สตรี ซึ่งมีอยู่ 2 ประการตามแนวความคิดของ Eulau และ Karps คือการสนองตอบในเชิงนโยบายและการสนองตอบในเชิงจัดสรรผลประโยชน์นั้น ส.ส.สตรีไม่สามารถที่จะทำหน้าที่ในฐานะตัวแทนได้อย่างเต็มที่ โดยเฉพาะถ้าพิจารณาจาก จำนวนเรื่องที่ได้กระทำทั้งในการตั้งกระทู้ถาม, การเสนอญัตติ, การเสนอร่าง พ.ร.บ.และการทำงานในฐานะกรรมาธิการ ซึ่งจะพบว่า ส.ส.สตรีมีบทบาทน้อยมาก แต่ถ้าพิจารณาจากเนื้อหารายละเอียดของเรื่องต่าง ๆ ที่ ส.ส.สตรี ได้กระทำ ก็พบว่า ส.ส.สตรีได้พยายามทำหน้าที่ในฐานะตัวแทนที่คำนึงถึงผลประโยชน์ของประชาชนและประเทศชาติ เป็นสำคัญ แต่ก็ทำได้ไม่มากนักดังที่กล่าวแล้ว อันเนื่องมาจากอุปสรรคต่าง ๆ ดังนี้คือ ประการแรกอาจจะเป็นข้อจำกัดของตัวสตรีเองที่ขาดความใส่ใจต่อการทำหน้าที่ในสภา ประการที่สองเกิดจากข้อจำกัดของรัฐ

สภาไทยที่ตกอยู่ภายใต้อิทธิพลของฝ่ายบริหาร หรือฝ่ายรัฐบาลที่มีเสียงสนับสนุนมากกว่า นอกจากนั้นการอยู่ฝ่ายรัฐบาลก็ใช้ว่า ส.ส.สตรีจะสามารถกระทำหน้าที่ ดังที่บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญไม่ ทั้งนี้เพราะจะต้องคำนึงถึง "มารยาททางการเมือง" ด้วย ประการที่สาม ตามบทบัญญัติในรัฐธรรมนูญนั้น การจะเสนอร่างกฎหมายต่างๆ จะต้องเป็นมติของพรรคก่อน แต่ความเป็นจริงที่ปรากฏคือ สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรของพรรคส่วนใหญ่จะเป็นบุรุษ ฉะนั้นเรื่องหลาย ๆ เรื่องที่ ส.ส.สตรีสนใจ และต้องการเสนอให้เป็นกฎหมายนั้น กลับไม่เป็นที่สนใจของ ส.ส.บุรุษจึงทำให้มักจะไม่ค่อยได้รับความร่วมมือมากนัก จากข้อจำกัดดังกล่าวส่งผลให้ไม่สามารถศึกษาบทบาทของ ส.ส.สตรีได้อย่างสมบูรณ์ ฉะนั้นจึงนำไปสู่การศึกษาบทบาทนอกสภาของ ส.ส.สตรี เพื่อที่จะให้ภาพความเข้าใจเกี่ยวกับบทบาทของ ส.ส.สตรี สมบูรณ์ยิ่งขึ้น

ข. บทบาทของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรสตรีนอกสภา

จากที่กล่าวแล้วข้างต้นจะเห็นได้ว่า บทบาทของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรสตรีในสภามีขอบเขตจำกัดมากแทบจะไม่สามารถปฏิบัติหน้าที่ในการเป็นตัวแทนของประชาชน ซึ่งขอบเขตจำกัดของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรสตรีในสภานั้นจะถูกกำหนดโดยเงื่อนไขภายในพรรคการเมือง การควบคุมการลงมติในสภาโดยพรรคและคณะกรรมการประสานงานรัฐสภา เป็นต้น เงื่อนไขดังกล่าวล้วนแต่ส่งผลกระทบต่อบทบาทของ ส.ส.สตรีในสภาทั้งสิ้น ตั้งแต่การตั้งกระทู้ถาม การเสนอญัตติ การเสนอร่างพระราชบัญญัติตลอดจนการอภิปรายทำให้ ส.ส.สตรีไม่สามารถที่จะมีบทบาทในสภาได้อย่างเต็มที่ แต่เนื่องจากว่า ส.ส.สตรี ซึ่งประชาชนได้เลือกเข้ามาเพื่อเป็นตัวแทนนั้น ได้ถูกคาดหวังว่าจะต้องมีหน้าที่ให้ความช่วยเหลือหรือช่วยแก้ไขปัญหาความเดือดร้อนต่าง ๆ ให้แก่ประชาชนด้วย นั่นหมายความว่า ส.ส.สตรีนั้นมีเงื่อนไขที่จะต้องสนองตอบต่อความต้องการของประชาชน โดยมีจุดมุ่งหมาย เพื่อสร้างความพอใจให้แก่ประชาชนที่เลือกตนมา และคาดหวังว่าเมื่อประชาชนพอใจต่อการทำหน้าที่ในการทำหน้าที่ดังกล่าวของตนก็จะลงคะแนนเสียงสนับสนุนตนอีกครั้งหนึ่งในสมัยต่อไป ดังนั้นเพื่อที่จะได้รับการเลือกตั้งในครั้งต่อไป ส.ส.สตรีจึงต้องพยายามตอบสนองหรือสร้างความพอใจให้แก่ประชาชนโดยเฉพาะเมื่อบทบาทในสภาถูกจำกัดแล้ว บทบาทนอกสภาของ ส.ส.สตรีจึงมีความสำคัญ

มากในการที่จะสนองตอบต่อความต้องการของประชาชนตามแนวคิดของ Heinz Eulau และ Paul D. Karps ที่ได้เสนอการทำหน้าที่ในการเป็นตัวแทนในเชิงสนองตอบ (responsiveness) ซึ่งมีอยู่ 4 ประการ คือ 1) การสนองตอบในเชิงนโยบาย 2) การสนองตอบในเชิงบริการ 3) การสนองตอบในเชิงการจัดสรรผลประโยชน์ และ 4) การสนองตอบในเชิงสัญลักษณ์ ซึ่งสามารถพิจารณาได้ดังต่อไปนี้

1. การเยี่ยมเยียนประชาชน

การออกเยี่ยมเยียนประชาชนมีความจำเป็น และมีความสำคัญอย่างไร หรือสามารถบ่งชี้ความเป็นจริงที่เกี่ยวข้องกับลักษณะการเมืองไทยอะไรได้บ้าง เกี่ยวกับประเด็นนี้ ดร.ลลิตา ฤกษ์สำราญ ได้อธิบายให้ทราบว่า

"การเยี่ยมเยียน ถือว่าเป็นภาระหน้าที่ที่จะทำให้เราทราบปัญหาของประชาชน ซึ่งจะต้องมีความสม่ำเสมอ" (สัมภาษณ์ ดร.ลลิตา ฤกษ์สำราญ เมื่อวันที่ 19 มิถุนายน 2534)

จากคำสัมภาษณ์ของ ดร. ลลิตา ฤกษ์สำราญ ทำให้ทราบว่า การออกเยี่ยมเยียนของประชาชนนั้น ถือเป็นหน้าที่อย่างหนึ่งนอกเหนือจากหน้าที่ในสภาตามที่รัฐธรรมนูญกำหนด เพราะการเยี่ยมเยียนนั้นทำให้ได้รับทราบปัญหาของประชาชน ซึ่งมีความสอดคล้องกับจุดมุ่งหมายในการเยี่ยมเยียนของ เย็นจิตต์ รพีพัฒน์ ณ ออยุธยา ซึ่งได้อธิบายให้ทราบดังนี้

"การเยี่ยมเยียน ก็ไปถามทุกข์สุขว่าเค้ามีอะไรบ้าง รับฟังปัญหาเขามีความเดือดร้อนอะไร เราก็ช่วยแก้ไขให้ในชุมชนส่วนใหญ่ปัญหาในหมู่บ้านนั้นมีมากมาย ทะเลาะกันอะไรกัน เราก็ต้องเข้าไปคลี่คลายปัญหาให้ แต่ถ้าไม่มีปัญหาก็กะตักทายบ้านโน้นบ้านนี้ บางทีเขาอยากรู้ข่าวสารบ้านเมือง เราก็จะนั่งสนทนากับเขาที่บ้านเมืองเป็นยังไง"

(สัมภาษณ์ เย็นจิตต์ รพีพัฒน์ ณ ออยุธยา เมื่อวันที่ 28 พฤศจิกายน 2534)

คำอธิบายทั้งของ คร.ลลิตา ฤกษ์สำราญ และ เย็นจิตต์ รพีพัฒน์ ๓
 อยู่ธยา ทำให้เราทราบว่า การเยี่ยมเยียนนั้น มีความสำคัญมากต่อ ส.ส.สตรี ถือ
 ได้ว่าเป็นหน้าที่หนึ่ง นอกเหนือจากหน้าที่ของ ส.ส. ทั่วไป ตามที่บัญญัติไว้ใน
 รัฐธรรมนูญ เพราะเป็นการรับทราบปัญหาและช่วยแก้ไขปัญหให้กับประชาชนทั้ง
 ในเรื่องส่วนรวมและเรื่องส่วนตัว และการเยี่ยมเยียน ดังกล่าวต้องกระทำอย่าง
 สม่ำเสมอด้วย เพราะจะนำไปสู่ความใกล้ชิดสนิทสนมระหว่าง ส.ส.กับประชาชน
 กระทั่งเกิดความรู้สึกผูกพันกันกลายมาเป็น "พวกพ้องเดียวกัน" ซึ่งมีความสำคัญ
 มากในเชิงคุณค่าของสังคมไทย ดังที่ได้อธิบายถึงรายละเอียดไว้แล้วข้างต้น

สำหรับรูปแบบในการไปเยี่ยมเยียนประชาชนนั้น พวงเล็ก บุญเชียง
 สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรสตรีจังหวัดพะเยา ได้อธิบายให้ทราบดังนี้

"บางครั้งก็คิด บางครั้งก็ไปเยี่ยมเลย พอมีเวลาว่างก็ออกไปก็เป็นสิ่งที่
 ยากเพราะ 600 กว่าหมู่บ้าน เราคนเดียวอาจไม่ทั่วถึง โดยปกติการ
 เยี่ยมประชาชนก็เหมือนนักเรียนที่ต้องทำการบ้าน การไปเยี่ยมประชาชน
 วันหนึ่ง ๆ เราไปสักแห่ง 2 แห่ง เราก็มีความสบายใจเหมือนกับเรานอน
 หลับสบาย วันไหนไม่ไปก็เหมือนไม่สบายรู้สึกขาดอะไรไปสักอย่าง"

(สัมภาษณ์ พวงเล็ก บุญเชียง เมื่อวันที่ 16 พฤศจิกายน 2534)

จากคำอธิบายของ พวงเล็ก บุญเชียง ทำให้ทราบว่าลักษณะการไป
 เยี่ยมเยียนประชาชนนั้น มี 2 รูปแบบ คือ 1) มีการนัดหมายไว้ก่อนล่วงหน้าและ
 2) ไม่ได้นัดหมายไว้ก่อน โดยถือว่าเอาเวลาว่างหรือเวลาที่เหมาะสมเป็นหลักใน
 การออกไปพบปะเยี่ยมเยียนประชาชน สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรท่านอื่น ๆ ก็ม
 ความคิดเห็นที่สอดคล้องกัน กล่าวคือ จะมีรูปแบบการเยี่ยมเยียนพบปะประชาชน
 ในลักษณะเดียวกันกล่าวคือ การไปในงานพิธีต่างที่มีคนชุมนุมเป็นจำนวนมาก เช่น
 งานทอดกฐิน งานทอดผ้าป่าของวัดต่างๆ ในเขตเลือกตั้ง, งานแต่งงาน งานศพ,
 งานกีฬาเชื่อมความสัมพันธ์ ตลอดจนวิธีการนัดชุมนุมชาวบ้านโดยตรง จะเห็นได้ว่
 การพบปะเยี่ยมเยียนประชาชนของ ส.ส.สตรีเป็นเรื่องที่จำเป็นและมีความสำคัญ
 อย่างยิ่ง เพราะเป็นการสนองตอบต่อเป้าหมาย 2 ประการคือ 1) เป็นการรับ
 ทราบปัญหาต่าง ๆ จากประชาชนโดยตรง เพื่อที่จะนำมาสู่การแก้ไขต่อไป

2) เป็นการสร้างความสัมพันธ์ส่วนตัว เพื่อให้เกิดความใกล้ชิด และความไว้วางใจต่อกัน ซึ่งถือเป็นเรื่องที่มีความสำคัญมากของสังคมไทย และจะมีผลต่อการเลือกตั้งในครั้งต่อไป ดังคำอธิบายของศิริพันธ์ จุรีมาศ ดังนี้

"ส่วนมากประชาชนที่เลือกเขาไม่ได้สนใจพรรคนี้คือชอบพรรคในระบอบประชาธิปไตยของเรา ในต่างจังหวัดเขาจะเลือกเพราะความรัก ความผูกพัน ความช่วยเหลือมีบุญคุณ เขาไม่ได้คำนึงถึงว่าคนนี้จะทำหน้าที่ได้ดีมีบทบาทในสภา เก่งในสภา แต่สำคัญว่าคุณออกเยี่ยมเขาไหม คุณเป็นลูกใครทำความดีอะไรไว้หรือเปล่า คนต่างจังหวัดจะเป็นอย่างนี้ นี่คือความที่เขาเลือกนักการเมือง" (สัมภาษณ์ ศิริพันธ์ จุรีมาศ เมื่อวันที่ 20 พฤศจิกายน 2534)

ความคิดเห็นของ ศิริพันธ์ จุรีมาศ มีความสอดคล้องกับความคิดเห็นของคุณหญิงสุพัตรา มาศดิตถ์ ซึ่งได้ให้สัมภาษณ์ไว้ เมื่อวันที่ 3 ตุลาคม 2534 ดังนี้ "ในสภาเราก็มีบทบาทสูง แต่บทบาทที่ใกล้ชิดเขาไม่ได้จับจิตจับใจเขามากเท่ากับกลับไปเยี่ยมเขา ชาวบ้านเขาภูมิใจมากที่เห็นผู้แทนมา มันเหมือนกับเราเป็นสัญลักษณ์อย่างหนึ่งของเขา" ความคิดเห็นของคุณหญิงสุพัตรา มาศดิตถ์ ดังกล่าวข้างต้น สะท้อนให้เห็นภาพของการเป็นตัวแทนของ ส.ส. นั้นเสมือนเป็นสัญลักษณ์อย่างหนึ่งของประชาชนผู้ออกเสียงเลือกตั้ง นั้นหมายความว่าประชาชนมีความคาดหวังต่อตัวแทนของเขาซึ่ง ส.ส. ทุกคนจะคอยสนองตอบเพื่อสร้างความพอใจให้แก่ประชาชนให้ได้ โดยเฉพาะการสนองตอบในขั้นต่ำที่สุด คือการออกไปพบปะเยี่ยมเยียนประชาชนนั่นเอง เพราะฉะนั้นจะเห็นได้ว่าการออกไปพบปะเยี่ยมเยียนประชาชนเป็นสิ่งสำคัญยิ่งของ ส.ส.สตรี ทุกคนและภายหลังจากที่ได้ออกไปพบปะเยี่ยมเยียน และรับทราบปัญหาต่าง ๆ ของประชาชนแล้ว ส.ส.สตรีจะมีวิธีการในการช่วยเหลือประชาชนอย่างไร เพื่อที่จะสร้างความพอใจสูงสุดให้แก่ประชาชน และจะได้ตัดสินใจสนับสนุนให้ตนเองได้รับเลือกตั้งอีกในครั้งต่อไป

2. การดำเนินช่วยเหลือและสนองตอบความต้องการของประชาชน

การที่ ส.ส.สตรีออกไปพบปะเยี่ยมเยียนประชาชนนั้น นับได้ว่าเป็นวิธีหนึ่งในการสนองตอบความต้องการของประชาชน เพราะการออกไปพบปะเยี่ยมเยียนบ่อย ๆ นั้นจะนำไปสู่ความใกล้ชิดสนิทสนม และเกิดความรู้สึกผูกพันเป็นพวกพ้องเดียวกัน ซึ่งถือเป็นเรื่องสำคัญของสังคมไทยเป็นอย่างยิ่ง ดังที่ได้อธิบายไว้ในบทที่แล้ว แต่การออกไปพบปะเยี่ยมเยียน และรับทราบปัญหาต่าง ๆ ของประชาชนนั้นยังไม่ถือว่า เป็นการสนองตอบเพื่อสร้างความพอใจให้แก่ประชาชนได้อย่างสมบูรณ์ ทั้งนี้เพราะประชาชนยังมีความคาดหวัง หรือต้องการพึ่งตัวแทนของตน เพื่อให้ช่วยเหลือบรรเทาความเดือดร้อนต่าง ๆ ที่กำลังประสบอยู่ เพราะฉะนั้น ส.ส.สตรีในฐานะตัวแทนของประชาชนจำเป็นต้องให้ความช่วยเหลือแก่ประชาชนที่กำลังประสบปัญหาความเดือดร้อนให้ได้ ทั้งนี้เพราะ ส.ส.สตรีอยู่ในฐานะ "ผู้ให้" (patron) และประชาชนอยู่ในฐานะ "ผู้รับ" (client) ตามระบบความสัมพันธ์ในเชิงอุปถัมภ์ (patron-client relation) ของสังคมไทย มิฉะนั้นถ้าหากว่า ส.ส.สตรีไม่สามารถที่จะให้ความช่วยเหลือแก่ประชาชนได้ ประชาชนก็จะเลิกให้การสนับสนุน และจะหันไปให้ความสนับสนุนแก่ผู้อื่น ที่มีความพร้อมที่จะให้ความช่วยเหลือมากกว่า เมื่อเป็นดังนี้ย่อมที่จะส่งผลกระทบต่อทางเลือกตั้งในครั้งต่อไป เพราะฉะนั้นจากความสำเร็จของการให้ความช่วยเหลือ และแก้ไขปัญหาให้แก่ประชาชนนี้เอา จึงนำไปสู่ความสนใจว่า ส.ส.สตรีมีวิธีการอย่างไรในการสนองตอบความต้องการของประชาชน และจากข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์พบว่า ส.ส.สตรี มีวิธีการต่าง ๆ ดังนี้

2.1 การให้ความช่วยเหลือเป็นการส่วนตัว เป็นการกระทำของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรสตรีที่ต้องคำนึงถึงความพอใจของประชาชนเป็นสำคัญ โดยการให้ความช่วยเหลือตามกำลังความสามารถของตน และการให้ความช่วยเหลือเป็นการส่วนตัวนี้ส่วนใหญ่แล้ว ส.ส.สตรีจะให้การช่วยเหลือแก่ผู้สนับสนุนในการเลือกตั้งของตน เช่น ฝากลูกเข้าโรงเรียน ฝากเข้าทำงาน เป็นต้น และที่เป็นเรื่องของชุมชนท้องถิ่น เช่น ไฟฟ้า ถนน แหล่งน้ำ เป็นต้น ดังคำอธิบายของศิริพันธ์ จุริมาศ สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจังหวัดร้อยเอ็ด ซึ่งได้กล่าวถึงเรื่องนี้ไว้อย่างน่าสนใจดังนี้

"ถ้าเป็นเรื่องเล็ก ๆ น้อย ๆ ที่เราพอจะช่วยได้ก็จะช่วยในด้านส่วนตัว เอาเงินส่วนตัวช่วย หรือในกรณีเรื่องที่ไม่ใช่เงินอาทิ การฝากเข้าโรงเรียน, เข้าทำงาน การแต่งตั้งโยกย้าย มันเป็นหน้าที่ของผู้แทน คือคนเขาคิดว่าเป็นผู้แทนนั้นกว้างขวางช่วยได้ ที่จริงมันไม่ใช่หน้าที่หรอก เป็นความผูกพันคนที่เขามาฝากนั้นเราปฏิเสธไม่ได้ แต่ถ้าเป็นเรื่องใหญ่ไม่สามารถช่วยในนามส่วนตัวได้ก็ต้องหาวิธีการอย่างอื่นช่วยต่อไป"
(สัมภาษณ์ พวงเล็ก บุญเชียง เมื่อวันที่ 16 พฤศจิกายน 2534)

คำอธิบายของ พวงเล็ก บุญเชียง ได้ชี้ให้เห็นถึงความจำเป็นในการที่จะต้องให้ความช่วยเหลือ แม้จะไม่ใช่หน้าที่แต่ก็เหมือนหน้าที่ของผู้แทนราษฎร ทั้งนี้เพราะประชาชนมีความคิดว่า ผู้แทนราษฎรนั้นเป็นบุคคลที่กว้างขวางสามารถที่จะให้ความช่วยเหลือแก่คนได้ ซึ่งพวงเล็ก บุญเชียง อธิบายว่า เป็นเรื่องที่ปฏิเสธไม่ได้เพราะคนที่มาขอความช่วยเหลือนั้น มีความผูกพัน รู้จักสนิทสนมใกล้ชิด หรือเป็นพวกพ้องเดียวกัน ตามความสัมพันธ์ทางสังคมไทย นอกจากนี้ยังได้อธิบายต่ออีกว่า ถ้าหากไม่สามารถที่จะช่วยเหลือในนามส่วนตัวได้ ก็จำเป็นที่จะต้องหาวิธีการอย่างอื่น เพื่อที่จะช่วยเหลือต่อไป

2.2 การติดต่อหรือการทำหนังสือถึงรัฐมนตรี, อธิบดีหรือส่วนราชการ โดยตรง

การให้ความช่วยเหลือเป็นการส่วนตัวนั้น ส.ส.สตรี ไม่สามารถที่จะให้ความช่วยเหลือแก่ประชาชนในทุก ๆ เรื่องได้เพราะฉะนั้นจึงนำไปสู่การหาหนทางหรือวิธีการอย่างอื่นในการที่จะช่วยเหลือแก่ประชาชน และวิธีการหนึ่งที่ใช้ได้ผลซึ่งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรสตรีส่วนใหญ่นิยมใช้คือ การติดต่อหรือทำหนังสือถึงรัฐมนตรี, อธิบดีหรือส่วนราชการที่เกี่ยวข้องโดยตรง ซึ่งในประเด็นนี้ พวงเล็ก บุญเชียง ได้ชี้แจงให้ทราบดังนี้

"ในขั้นแรกคือให้ความเคารพนับถือผู้นำในอาเภอก่อน เราต้องเรียนให้นายอาเภอทราบหน่อย เพื่อจะได้ประสานกันต่อไป นายอาเภอผ่านไปยังผู้ว่า บางครั้งเราก็ให้เขาส่งหนังสือไปตามหน่วยงาน หรือบางครั้งเราก็ถือหนังสือไปเองคือในระบบราชการไทย เราก็รู้ ๆ กันอยู่ การทบทวน

นี้ล่าช้า เพราะฉะนั้นเราก็อาจจะไปย่ำเขามั่ง จะได้เร็วขึ้น"
(สัมภาษณ์ พวงเล็ก บุญเชียง เมื่อวันที่ 16 พ.ย. 2534)

ความคิดเห็นของพวงเล็ก บุญเชียง ได้สะท้อนให้ทราบว่าลาพังเพียง ส.ส.แล้วไม่สามารถที่จะแก้ไขปัญหาความเดือดร้อนของประชาชนได้ทั้งหมด หากแต่จะต้องพึ่งพาอาศัยข้าราชการประจำ ซึ่งมีหน้าที่รับผิดชอบในการบำบัดทุกข์บำรุงสุขของประชาชนโดยตรง เพราะฉะนั้นสิ่งสำคัญที่มีผลต่อการปฏิบัติหน้าที่บทบาทนอกสภาของ ส.ส.สตรี นั่นคือ ความรู้จักสนิทสนมกับข้าราชการประจำ ซึ่งจะทำให้การติดต่อประสานงานกับราชการ เพื่อแก้ไขปัญหาความเดือดร้อนของประชาชนประสบความสำเร็จ ดังคำอธิบายของศิริพันธ์ จุรีมาศ ดังต่อไปนี้

"การติดต่อกับส่วนราชการ ความที่เราเป็นผู้หญิง และรู้จักคนเยอะ ทั้งยังศึกษาเรื่องไสยศาสตร์ เรื่องลายมือทำให้ผู้ใหญ่อธิบดีต่าง ๆ ค่อนข้างจะสนใจเรื่องโหราศาสตร์ เขารู้จักที่ เพราะฉะนั้นเมื่อที่ไปก็ได้รับการต้อนรับ และให้ความช่วยเหลือที่ค่อนข้างดี ถ้าเป็นเรื่องด่วนที่ที่ทำได้พื้ก็ จะทำ โดยเฉพาะเรื่องของผู้ใหญ่ เพราะความเป็นผู้หญิงจะนุ่มนวล มารยาทการใช้คำพูดเป็นสิ่งที่สำคัญในการติดต่อกับผู้ใหญ่" (สัมภาษณ์ ศิริพันธ์ จุรีมาศ เมื่อ 20 พ.ย. 2534)

คำอธิบายของ ศิริพันธ์ จุรีมาศ ในประเด็นการติดต่อประสานงานกับรัฐมนตรีและข้าราชการในส่วนต่าง ๆ เพื่อแก้ไขปัญหาความเดือดร้อนของประชาชนนั้น จำเป็นที่จะต้องอาศัยความรู้จักสนิทสนมเป็นการส่วนตัวและจะต้องใช้กิริยามารยาทที่อ่อนน้อมถ่อมตน อันเป็นลักษณะของคนไทย ในการติดต่อขอความร่วมมือจากผู้ใหญ่ ซึ่งในประเด็นนี้ ส.ส.สตรีทุกคนมีความคิดเห็นที่สอดคล้องเหมือนกันหมด และจากที่กล่าวมาข้างต้นจะเห็นได้ว่าการที่ ส.ส.สตรี มีความรู้จักสนิทสนมกับรัฐมนตรีและข้าราชการในส่วนต่าง ๆ จะนำไปสู่การได้รับความร่วมมือในการแก้ไขปัญหาความเดือดร้อนของประชาชนได้ดียิ่งขึ้น ซึ่งแสดงให้เห็นว่า ส.ส.สตรีมีศักยภาพในการสนองตอบความต้องการของประชาชน

จากที่กล่าวมาข้างต้นจะเห็นได้ว่าบทบาทนอกสภาของ ส.ส.สตรี นั้นมีความสำคัญไม่ยิ่งหย่อนไปกว่าบทบาทในสภาเลย ทั้งนี้เพราะเป็นบทบาทที่ประชาชนผู้เลือกตั้งมีความคาดหวังให้ตัวแทนของตนกระทำ ดังนั้น เพื่อสร้างความพอใจให้แก่ประชาชนเพื่อผลการเลือกตั้งในครั้งต่อไป ส.ส.สตรี จึงต้องให้ความสำคัญและต้องสนองตอบความต้องการดังกล่าวของประชาชน โดยเฉพาะในเชิงการให้บริการและในเชิงสัญลักษณ์ ตามแนวความคิดทฤษฎีของ Eulau และ Karps ทั้งนี้เมื่อประชาชนเกิดความพึงพอใจในตัวของ ส.ส.สตรี จากการศึกษาที่พบว่าอาชีพหรือให้ความช่วยเหลือแก่ตนได้ เพราะฉะนั้นก็จะนำไปสู่การสนับสนุน เพื่อให้ได้ได้รับชัยชนะในการเลือกตั้งครั้งต่อไป

ค. บทบาทของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรสตรีต่อการแก้ปัญหาของสตรีและเด็ก

การเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475 จากระบอบการปกครองแบบสมบูรณาญาสิทธิราชมาเป็นระบอบประชาธิปไตย ได้ทำให้รูปแบบการเมืองบางอย่างเปลี่ยนแปลงไป แต่วัฒนธรรมทางการเมืองและความคิดที่ครอบงำสังคมอยู่นั้นกลับไม่มีการเปลี่ยนแปลงมากนัก กล่าวคือ การพิจารณาในด้านรูปแบบแล้วจะพบว่าเรามีรูปแบบการปกครองตามอย่างประเทศพัฒนาแล้วในตะวันตก ขณะที่ในด้านเนื้อหาที่กลับไม่มีการพัฒนาหรือเปลี่ยนแปลงตามไปด้วย เรายังคงติดอยู่กับวัฒนธรรมทางการเมือง ที่สเนคติและค่านิยมของสังคมไทยเหมือนเช่นเคยนั่นคือ ความสัมพันธ์ทางสังคมในระบบอุปถัมภ์ (patron-client system) ได้ถูกนำมาใช้อย่างต่อเนื่อง ทำให้คนไทยปัจจุบันมีทัศนคติและค่านิยม แบบ ทวิลักษณะ (dualistics) นั่นคือ ด้านหนึ่งเรามีความคิดตามแบบอย่างประเทศที่พัฒนาแล้ว และในอีกด้านหนึ่งค่านิยมดั้งเดิมของสังคมไทย ยังคงครอบงำความคิดของเราอยู่ เพราะฉะนั้นแนวความคิดในการพัฒนาประเทศให้ทันสมัย โดยกระบวนการทำให้เป็นประเทศอุตสาหกรรมในขณะที่คนไทยและสังคมไทยยังไม่พร้อมที่จะเปลี่ยนแปลงนั้นได้ส่งผลให้เกิดปัญหาทางสังคมมากมาย เช่น ปัญหาการกระจายรายได้ ปัญหาความยากจน เป็นต้น

ผลพวงจากการพัฒนาประเทศดังกล่าว ปัญหาสังคมที่เกิดขึ้นตามมาเฉพาะที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาครั้งนี้เป็นปัญหาเฉพาะ 5 ประการ ดังนี้ คือ

- 1) โสเภณีเด็ก
- 2) แรงงานเด็ก
- 3) เด็กที่ไม่มีสูติบัตรไม่มีสามเินประชากร

4) ผู้สูงอายุและคนพิการและ 5) แรงงานสตรีและการพิทักษ์สิทธิสตรีปัญหาดังกล่าวนี้นำไปสู่ความสนใจว่าสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรสตรีมีความสนใจหรือมีคิดเห็นที่จะนำไปสู่การพิจารณาแก้ไขอย่างไร โดยขั้นตอนแรกจะได้พิจารณาว่า ส.ส.สตรีมองสาเหตุต้นตอของปัญหาเหล่านี้อย่างไร เพราะถ้าเราเข้าใจว่าเขามีความเข้าใจต่อปัญหาดังกล่าวอย่างไร ก็จะนำไปสู่ความเข้าใจในการกระทำหรือบทบาทของ ส.ส.สตรี ต่อการแก้ไขปัญหาดังกล่าวนี้ได้ดียิ่งขึ้น ดร.ลลิตา ฤกษ์สาราญ ได้อธิบายให้ทราบดังนี้

"ปัญหาในเรื่องของสตรีในทุกๆ ประเทศมีอยู่คนเดียวเอง คือ การไม่ได้รับสิทธิเท่าเทียมกับชายเท่านั้นเอง แต่ถ้าพิจารณาลงไปในรายละเอียดของต้นตอแล้วก็ต้องพิจารณา มาตั้งแต่เรื่องวัฒนธรรมค่านิยม การศึกษา กฎหมาย ความยากจน นโยบายของรัฐ มันมีหลายสาเหตุที่ส่งสมต่อเนื่องกันมา เริ่มจากการพัฒนาประเทศจะเห็นว่านโยบายของรัฐบาลทุกชุดจะเน้นในเรื่อง ในเรื่องการพัฒนาเศรษฐกิจของชาติแต่ยิ่งพัฒนายิ่งทำให้คนจนลง ก็เกิดปัญหาสังคมตามมา กับการพัฒนาประเทศที่จริงต้องพัฒนามนุษย์ทั้งหมด เราจะไปทุ่มพัฒนาเศรษฐกิจอย่างเดียวไม่ได้เราต้องพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ หมายถึงทั้งเด็ก สตรีและบุรุษเพื่อที่จะเป็นตัวแทนไปพัฒนาเศรษฐกิจ นอกจากนี้ถ้าจะพูดถึงปัญหา สตรีและเด็กก็ต้องพูดถึงปัญหาการศึกษา การขยายการศึกษาภาคบังคับเป็นสิ่งดีผู้หญิงเมื่ออยู่ในระบบการศึกษาจะมีความคิดอ่านมากขึ้น มีความรู้พอที่จะไปประกอบอาชีพอื่นที่ดีกว่าไปเป็นโสเภณีกรณีเด็กก็เหมือนกัน แต่ปัญหาคือเขาเอาเด็กไปสู่โรงเรียนไม่ได้เพราะการไปอยู่โรงเรียนเท่ากับเป็นการเพิ่มหนี้สินวงมาคูดที่นโยบายของรัฐที่ผ่านมา ไม่ชัดเจนในการที่จะส่งเสริมและพัฒนาสตรีและเด็กคือเป็นการเขียนลงไปอย่างนั้นเอง แต่ไม่ปฏิบัติก็ไม่ประโยชน์และก็ไม่มีการส่งเสริมอย่างจริงจังมันต้องมึงบประมาณทุ่มมีหน่วยงานเข้าไปดูแลอย่างจริงจัง"(สัมภาษณ์ดร.ลลิตา เมื่อวันที่ 19 มิถุนายน 2534)

คำอธิบายของ ดร.ลลิตา ฤกษ์สำราญ เป็นการวิเคราะห์สาเหตุปัญหาของสตรี และเด็กพร้อมทั้งได้เสนอทางออกสำหรับแนวทางในการพิจารณาแก้ไขให้ทราบกว้างๆ ด้วย ส.ส.สตรีท่านอื่นๆ ก็มองปัญหาเรื่องนี้คล้ายๆ กัน โดยเฉพาะ ศิริพันธ์ จูริมาศได้ เสริมประเด็นปัญหาทำให้สามารถพิจารณาในมุมกว้างขึ้นได้ดังนี้

"ปัญหาของสตรีนี้บอกตรงๆ เลย เราไม่สามารถแก้ได้ทั้งหมดเราต้องยอมรับความจริง แต่จะทำอย่างไรให้โสเภณีไม่ถูกเอารัดเอาเปรียบจากคนบางกลุ่ม ปัญหาโสเภณีเราต้องคำนึงถึงหลายๆ จุดอย่างบ้านที่เค้ายากจน แต่เขาก็ไม่ได้เป็นโสเภณี ที่อื่นเขายากจนพอกันแต่เด็กก็พอใจที่จะเป็นเพราะอะไรเพราะชอบความสบาย ในประเด็นนี้มันไม่ใช่ปัญหาทางเศรษฐกิจ แต่อยู่ที่วัฒนธรรม ค่านิยมที่สังคมยอมรับอย่างผู้หญิงทางเหนือบางแห่ง ถ้าเป็นโสเภณีกลับไปบ้านผู้ชายยอมแต่งงานด้วยของให้มีย่าน แต่ถ้าเป็นอีสาน ทางใต้บางจุดถ้าเป็นโสเภณีเขาจับไม่ได้ จะไล่ให้ออกจากบ้าน บางคนเป็นเพราะถูกเศรษฐกิจบังคับก็มีอันนี้รัฐต้องแก้ไขปัญหาความยากจน แต่บางคนที่เป็น เพราะค่านิยมทางสังคม วัฒนธรรมจะแก้ไขอย่างไร เพราะมันเป็นเรื่องยากที่แก้ไขประเด็นนี้ เพราะเขาต้องการสบายมีบ้าน รถ ทีวี ตู้เย็น ให้พ่อแม่ จะเห็นได้ว่าเพื่อแลกกับสิ่งดังกล่าวพ่อแม่ชายลูกไปเป็นโสเภณีตั้งแต่วัยเด็ก"(สัมภาษณ์ศิริพันธ์ จูริมาศ เมื่อวันที่ 20 พ.ย. 2534)

คำอธิบายของศิริพันธ์ จูริมาศ เกี่ยวกับปัญหาเรื่องของโสเภณีนอกจากที่ ดร.ลลิตา ฤกษ์สำราญ ได้กล่าวไปแล้วนั้น สาเหตุหนึ่งที่มีความสำคัญคือ เรื่องค่านิยมทางสังคมและวัฒนธรรมการบริโภคที่ต้องการเครื่องอุปโภคอันวยความสะดวกในการดำรงชีวิต ซึ่งก็เป็นสาเหตุหนึ่งที่มีความสำคัญเช่นกัน ประการต่อมาเมื่อ ส.ส.สตรีมีความเข้าใจต่อปัญหา ดังกล่าวอย่างนี้แล้ว จะมีวิธีการในการแก้ไขปัญหานั้นในฐานะตัวแทนของสตรีเพศอย่างไร

สำหรับบทบาทของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรต่อการพิจารณาแก้ไขปัญหาของสตรีและเด็ก เพื่อที่จะสนองตอบในฐานะที่ตนเป็นตัวแทนของสตรีเพศนั้น ส.ส.สตรีจะมีวิธีการแก้ไขปัญหายังไง และมีอุปสรรคปัญหาอะไรบ้าง คุณหญิงสุพัตรา มาศดิตถ์ ได้อธิบายให้ทราบว่า

"บางคนเขาไม่ได้สนใจเฉพาะเรื่องเด็กและสตรีเท่านั้น หากแต่ยังรวมถึงคนชราผู้สูงอายุคนพิการ แต่บางคนเน้นเป็นพิเศษบางคนสนใจเท่าๆ กัน ไม่ได้เห็นเรื่องอะไรอย่างที่ว่า ที่ เป็นจิตต์ หรือคนในพรรคประชาธิปไตยซึ่ง เป็น ส.ส.หญิงที่พรรคมีนโยบายชัดเจนในเรื่องสตรีและเด็กอยู่แล้ว และเราในฐานะสมาชิกพรรคก็ต้องผลักดันให้เป็นไปตามนโยบายของพรรค ซึ่งถ้าจะเกิดผลการปฏิบัติจริงต้องเป็นรัฐบาลเพราะว่าจริงแล้วที่ผลักดันมานานเต็มที ตั้งแต่ก่อนเป็นรัฐบาล แต่ว่าไม่ค่อยมีอะไรเกิดขึ้นมากนัก ในกรณีที่ เป็นฝ่ายค้านก็จะทำอะไรไม่ได้มากนอกจากจะใช้วิธีแสดงความคิดเห็นลอบบี้คุยกับคนที่เขามีหน้าที่ซึ่ง เขาก็ฟังบ้าง ไม่ฟังบ้าง คือ ถ้าไม่เป็น (รัฐบาล) เราก็ร่วมมือกับกรรมการ มันทำให้รัฐบาลมั่นใจมากขึ้นว่ารัฐสภาเขาก็หนุน แต่ว่าถ้าหากให้เกิดผลจริงๆ ต้องเป็นรัฐบาล ส่วนบทบาทอื่นนอกสภาที่ก็เป็นที่ปรึกษาให้กับองค์กรที่ทำงานเกี่ยวกับสตรี ซึ่งคอยช่วยเป็นปากเป็นเสียงแทนสตรีที่ด้อยโอกาส เป็นองค์กรที่พิทักษ์เรียกร้องสิทธิสตรีให้รัฐพัฒนาสนใจต่อปัญหานี้อย่างจริงจัง คือ ปัญหานี้มันต้องช่วยเหลือน่วมมือกันทั้งภาครัฐและเอกชน" (สัมภาษณ์คุณหญิงสุภัทรา มาศดิตถ์ เมื่อวันที่ 8 พฤษภาคม 2534)

จากคำอธิบายดังกล่าวของคุณหญิงสุภัทรา มาศดิตถ์ ทำให้สามารถทราบว่า บทบาทโดยตรงต่อการพิจารณาแก้ไขปัญหาเรื่องสตรีและเด็กของคุณหญิงสุภัทรา มาศดิตถ์และ ส.ส.สตรีในพรรคประชาธิปไตยก็คือ การผลักดันนโยบายของพรรคในเรื่องนี้เพื่อให้เกิดการปฏิบัติที่เป็นจริง และยังได้ชี้ช่องทางให้ทราบว่า การที่จะเกิดผลการปฏิบัติที่เป็นจริงนั้นจะต้องเป็นรัฐบาล และเมื่อพิจารณาจากข้อมูลเอกสารจากรัฐสภาก็พบว่า ส.ส.สตรีพรรคประชาธิปไตย ได้พยายามผลักดันนโยบายของพรรคเพื่อประกาศใช้เป็นกฎหมายที่มีผลบังคับใช้เข้าสู่ที่ประชุมสภาจริง กล่าวคือ จากร่าง พ.ร.บ. ที่เสนอเข้าสู่ที่ประชุมสภาของ ส.ส.สตรีทั้งหมด 10 เรื่อง ปรากฏว่าเป็นร่าง พ.ร.บ. เกี่ยวกับเรื่องที่ ส.ส.สตรีให้ความสำคัญ 4 เรื่องด้วยกัน คือ 1) ร่าง พ.ร.บ.ปรามการค้าประเวณี พ.ศ..... 2) ร่าง พ.ร.บ.สถานบริการ พ.ศ..... 3) ร่าง พ.ร.บ.การฟื้นฟูสมรรถภาพคนพิการซึ่งทั้งสามนี้ร่างนี้เสนอโดย นางศรีสกุล เตชะไพบูลย์และคณะพรรคประชาธิปไตยและ 4) ร่าง

พ.ร.บ. ประกันสังคม ซึ่งเสนอโดยนางเตือนใจ นุอุปละและคณะพรรคประชาธิปัตย์ ฉะนั้นจะเห็นได้ว่าบทบาทของ ส.ส.สตรีโดยตรงคือการพิจารณาแก้ไขปัญหาเรื่องนี้ นั้น คือการพยายามผลักดันให้มีการประกาศใช้กฎหมายเพื่อที่จะให้ความคุ้มครองแก่ สตรี เด็ก คนชราและคนพิการ ส่วนบทบาทนอกสภาซึ่งเป็นบทบาททางอ้อมของคุณหญิงสุพัตรา มาศดิตถ์ นั้นจะเป็นที่ปรึกษาให้ความร่วมมือกับองค์กรภาคเอกชนที่มีความสนใจด้านนี้ทั้งนี้เพื่อที่จะให้เกิดพลังต่อรองในทางการเมืองเรียกร้องให้รัฐหันมาสนใจแก้ไขปัญหาย่างจริงจัง อย่างไรก็ตามจากข้อเท็จจริงที่เกิดขึ้นกลับปรากฏว่า ส.ส.สตรีในสภาชุดนี้ทั้งหมด 10 คน กลับไม่ได้มีการร่วมมือนำมาพิจารณาแก้ไขปัญหาล่วงหน้านัก จึงทำให้เกิดคำถามว่าทำไม ส.ส.สตรีจึงไม่ได้มีการร่วมมือกันเพื่อก่อให้เกิดการแก้ไขปัญหาสตรีเด็ก และคนชราที่ตนเองสนใจอย่างจริงจัง อันเป็นการสนองตอบตามที่ประชาชนผู้ใช้สิทธิเลือกตั้ง มีความคาดหวัง โดยเฉพาะประชากรที่มีความคาดหวัง เป็นอย่างมากว่า ส.ส.สตรีนั้นเป็นตัวแทนของตน ซึ่งข้อสงสัยดังกล่าวนี้ พูนสุข โลหะโชติ ได้ชี้แจงให้ทราบดังนี้

"การแก้ปัญหาเรื่องนี้ส่วนใหญ่ขึ้นอยู่กับความสนใจของแต่ละคนถ้ามีอะไรในเรื่องเหล่านี้ ส.ส.หญิงเขาก็ให้ความร่วมมือสนับสนุนร่วมเช่นตั้งชื่อแต่จริงๆ แล้วยังไม่มีการร่วมมือกันทำงาน สาเหตุที่ไม่มีอาจจะเป็นเพราะ (1) ส.ส.สตรีมีน้อยมากและกระจัดกระจายไปแต่ละพรรคข้อที่ (2) แต่ละคนก็มีกิจกรรมของตัวเองในธุรกิจส่วนตัว หรือแม้กระทั่งในเขตเลือกตั้ง จนกระทั่งแทบจะไม่มีเวลาคิดเรื่องนี้กัน แต่ก็น่าที่จะมีแกนนำคิดกันขึ้น" (สัมภาษณ์พูนสุข โลหะโชติ เมื่อวันที่ 21 พฤศจิกายน 2534)

คำอธิบายของพูนสุข โลหะโชติ ชี้ให้ทราบว่าสาเหตุที่ ส.ส.สตรีขาดการร่วมมือกันในการแก้ไขปัญหายของสตรี เด็ก คนชรา และคนพิการ เพราะ ส.ส.สตรีมีจำนวนน้อย และกระจัดกระจายกันสังกัดพรรค ซึ่งในประเด็นนี้สามารถวิเคราะห์ได้ว่าการที่ ส.ส.สตรีมีจำนวนน้อยและกระจายกันสังกัดพรรคการเมืองต่างๆ นั้น ทำให้ไม่สามารถที่จะผลักดันให้มีการออกกฎหมายที่ ส.ส.สตรีสนใจและต้องการแก้ไขได้มากนัก เนื่องจากการเสนอกฎหมายนั้น จะต้องเป็นมติพรรค เรื่องหลายๆ เรื่องที่ ส.ส.สตรีต้องการให้มีการแก้ไ้นั้นไม่ได้เป็นที่สนใจและไม่

ได้รับความร่วมมือจาก ส.ส.บุรุษ ซึ่งเป็นสมาชิกส่วนใหญ่ของพรรค และอีกประการหนึ่ง การที่ ส.ส.สตรีแต่ละคนต้องมีการเลือกตั้งที่ต้องรับผิดชอบโดยเฉพาะในเขตเลือกตั้งของตน ประเด็นนี้นับเป็นสาเหตุประการหนึ่ง ทั้งนี้ เพราะดังที่ได้กล่าวไว้ในเรื่องกระบวนการเข้าสู่บทบาททางการเมืองของ ส.ส.สตรีซึ่งพบว่าปัจจัยสำคัญที่ทำให้ ส.ส.สตรีได้รับชัยชนะในการเลือกตั้งนั้น เกิดจากคุณสมบัติส่วนตัวของตนเอง และการให้ความช่วยเหลือแก่ท้องถิ่นและประชาชนในเขตเลือกตั้งมากกว่านโยบายและชื่อเสียงของพรรครวมทั้งอิทธิพลของหัวหน้าพรรค เพราะฉะนั้นภายหลังเมื่อได้รับการเลือกตั้งแล้ว ส.ส.สตรีก็ต้องคำนึงถึงบทบาทและหน้าที่นอกสภามากกว่า เพื่อสนองตอบความต้องการของประชาชนในเขตเลือกตั้งของตน โดยมีความมุ่งหวังเพื่อที่จะได้รับเลือกตั้งเข้ามาในครั้งต่อไปนั่นเอง เพราะฉะนั้นเมื่อ ส.ส. สตรีคำนึงถึงโอกาสในการได้รับการเลือกตั้งในครั้งต่อไปเป็นหลัก จึงเกิดความจำเป็นที่จะต้องสนองตอบความต้องการของประชาชนในเขตเลือกตั้งของตน เพื่อสร้างความพอใจให้แก่ประชาชนโดยมุ่งหวังที่จะให้ประชาชนเหล่านั้นสนับสนุนให้ตนได้รับชัยชนะในการเลือกตั้งอีกครั้งเมื่อเป็นดังนี้ จึงทำให้ ส.ส.สตรีไม่มีเวลาที่จะคิดเรื่องนี้นัก ตามดังกล่าวของพูนสุข โลหะโชติ แต่อย่างไรก็ตามแม้ ส.ส.สตรีจะไม่ได้มีการร่วมมือกันด้วยสาเหตุดังกล่าวแล้ว ดร.ลลิตา ฤกษ์สำราญ ซึ่งเป็นผู้หนึ่งที่ได้ยืนยันคำอธิบายดังกล่าวของพูนสุข โลหะโชติ ยังช่วยให้มองเห็นภาพแห่งความร่วมมือกันอีกด้านหนึ่งดังนี้คือ

"ไม่มีรวมตัวกัน เนื่องจากมีการทำงานในรูปกรรมาธิการและอีกอย่างไม่ได้มาเป็นกรรมาธิการชุดนี้ (คณะกรรมาธิการกิจการสตรีและเยาวชน) พร้อมกันหมด เพราะฉะนั้นบทบาทในเรื่องนี้ก็ถือว่า เราจะให้ความช่วยเหลือต่อกรรมาธิการในการสัมมนา, เคลื่อนไหว, การลงชื่อ เพื่อที่จะแก้ไข พ.ร.บ. ที่เกี่ยวกับสตรี เด็กและเยาวชน จะมีการให้ความเห็นร่วมกัน" (สัมภาษณ์ ดร.ลลิตา ฤกษ์สำราญ เมื่อวันที่ 28 พฤศจิกายน 2534)

ความคิดเห็นของ ดร.ลลิตา ฤกษ์สำราญ ชี้ให้เห็นว่าแม้จะไม่มีการทำงานร่วมกันทำงานของ ส.ส.สตรี แต่ก็ยังมีการทำงานในรูปของคณะกรรมาธิการกิจการสตรีและเยาวชน ซึ่ง ส.ส.สตรีจะคอยให้ความร่วมมือช่วยเหลือในการพิจารณาแก้ไข พ.ร.บ. ต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับสตรี เด็กและเยาวชน แม้ว่าจะไม่ได้ร่วมเป็น

คณะกรรมการก็ตาม แต่อย่างไรก็ตามการทำงานในคณะกรรมการนั้นเป็นเพียงการช่วยถ่วงถ่วงและตรวจสอบเรื่องต่างๆ ให้แก่สภาเท่านั้น ไม่ได้มีบทบาทหลักในการเสนอกฎหมาย เพราะการที่จะผลักดันให้มีการเสนอกฎหมายนั้นต้องเริ่มจากมติพรรค และถ้าจะให้เกิดผลในทางการปฏิบัติแล้วก็ต้องเป็นรัฐบาลด้วย เพราะฉะนั้นการที่มี ส.ส. สตรีน้อยและการจ่ายตามพรรคการเมืองต่างๆ จึงทำให้ไม่สามารถที่จะรวมกลุ่มกันผลักดันกฎหมายที่พิทักษ์สิทธิ์สตรี เด็ก คนชราและคนพิการต่างๆ ซึ่ง ส.ส. สตรีสนใจให้ออกมามีผลบังคับใช้ได้ จากความจำเป็นดังกล่าวจึงควรที่จะได้มีการสนับสนุนให้มี ส.ส. สตรีมีจำนวนมากขึ้นในการเมืองไทยเพื่อที่จะได้เกิดพลังต่อรองในทางการเมือง

จากข้อเท็จจริงที่ได้นำเสนอมาทั้งหมดในบทนี้สามารถสรุปได้ดังนี้ คือ ภายหลังจากที่ ส.ส. สตรีได้รับชัยชนะในการเลือกตั้ง เข้ามาทำหน้าที่ในฐานะตัวแทนของประชาชนนั้น การที่จะมีการวิเคราะห์บทบาทในฐานะตัวแทนของประชาชนดังกล่าวจำเป็นต้องนำภูมิหลังและปัจจัยที่กำหนดการเข้าสู่บทบาททางการเมืองมาวิเคราะห์ด้วยเพื่อที่จะทำให้สามารถเข้าใจบทบาททางการเมืองของ ส.ส. สตรี สมบูรณ์ยิ่งขึ้น นั่นคือจากการศึกษาในบทที่แล้วพบว่าปัจจัยที่กำหนดการเข้าสู่บทบาททางการเมืองของ ส.ส. สตรี 5 ประการคือ 1) คุณสมบัติส่วนตัวของ ส.ส. สตรี 2) การให้ความช่วยเหลือแก่ท้องถิ่นและประชาชนในเขตเลือกตั้ง 3) นโยบายและชื่อเสียงของพรรค 4) อิทธิพลบารมีของบิดา พี่และญาติของ ส.ส. สตรี และ 5) อิทธิพลบารมีของหัวหน้าพรรคหรือแกนนำพรรค ซึ่งจากผลการศึกษาพบว่า เหตุผลการที่ประชาชนลงคะแนนเสียงให้ ส.ส. สตรีได้รับชัยชนะในการเลือกตั้งนั้นจะคำนึงถึงคุณสมบัติส่วนตัวของผู้สมัครฯ และการให้ความช่วยเหลือแก่ท้องถิ่น และประชาชนมากกว่าจะคำนึงถึงนโยบายและชื่อเสียงของพรรคการเมืองของผู้สมัครฯ สตรีสังกัดนั้นหมายความว่าประชาชนจะพิจารณาว่าผู้สมัครฯ นั้นมีคุณสมบัติที่จะเป็นที่พึ่งและสามารถให้ความช่วยเหลือแก่ตนและท้องถิ่นได้มากน้อยแค่ไหนมากกว่าที่จะพิจารณาจากนโยบายและชื่อเสียงของพรรคการเมือง เพราะฉะนั้นเมื่อ ส.ส. สตรีได้รับชัยชนะในการเลือกตั้งจากประชาชนด้วยเหตุผลดังกล่าว จึงทำให้ ส.ส. สตรี จำเป็นที่จะต้องคำนึงถึงบทบาทในการสนองตอบความต้องการของประชาชนในเขตเลือกตั้ง เพื่อสร้างความพอใจให้แก่ประชาชนโดยมุ่งหวังที่จะให้ประชาชนสนับสนุนตนอีกในการเลือกตั้งครั้งต่อไปมากกว่าที่จะคำนึงถึงบทบาทและหน้าที่ของสมาชิกสภา-

ผู้แทนราษฎรตามที่บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญ จะนั้นถ้าหากไม่ทำความเข้าใจเสียก่อนว่า ส.ส.สตรี มีปัจจัยที่กำหนดการเข้าสู่บทบาททางการเมืองอย่างไร ก็จะไม่สามารถทำความเข้าใจได้ว่าทำไม ส.ส.สตรี จึงมีบทบาทในสภาตามที่บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญน้อยกว่าบทบาทนอกสภา อย่างไรก็ตามเมื่อพิจารณาลงไปในระยะละเอียดก็สามารถเข้าใจว่าการที่บทบาทในสภาของ ส.ส.สตรีมีน้อยนั้นมีสาเหตุหลายประการ เช่น ในกรณีของการตั้งกระทู้ถามนั้น มีข้อจำกัดคือ ต้องเสียเวลานานจึงไม่สามารถที่จะแก้ไขปัญหาความเดือดร้อนเร่งด่วนของประชาชนได้ทัน และอีกประการหนึ่ง เป็นเรื่องมารยาททางการเมืองที่ต้องให้เกียรติกับรัฐมนตรี เพราะการตั้งกระทู้ถามนั้นเท่ากับเป็นการประจานการบริหารงานของรัฐมนตรี จะทำให้เกิดความรู้สึกเสียหน้า ซึ่งถือเป็นเรื่องสำคัญมากของสังคมไทย แต่วิธีการแก้ปัญหาคือความเดือดร้อนของประชาชนเมื่อ ส.ส.สตรีไม่สามารถจะทำหน้าที่ตามบทบาทที่กำหนดในรัฐธรรมนูญ ได้ก็หลีกเลี่ยงไปใช้วิธีการติดต่อหรือทาบทามขอร้องความช่วยเหลือถึงรัฐมนตรี, อธิบดีและส่วนราชการที่เกี่ยวข้องโดยตรง ซึ่งสามารถที่จะแก้ไขปัญหาก็ได้อย่างรวดเร็วและดีกว่าด้วยทั้งนี้ เพราะเป็นการประสานความร่วมมือจากทุกฝ่าย ในกรณีการยื่นญัตติที่ ส.ส. สตรีมีบทบาทน้อยก็มีเหตุผลตนเองเดียวกับการตั้งกระทู้ถาม ส่วนกรณีของการเสนอร่างพระราชบัญญัติที่ ส.ส.สตรีมีบทบาทจำกัดทั้งนี้เป็นเพราะประการแรก การเสนอร่าง พ.ร.บ. นั้นจะต้องเป็นมติของพรรคส่วนใหญ่จะเป็นบุรุษซึ่งมักจะไม่ให้ความสนใจและไม่ให้ความร่วมมือในการสนับสนุนการเสนอร่างกฎหมายที่ ส.ส.สตรีสนใจและต้องการผ่านเป็นกฎหมายมีผลบังคับใช้ทั่วประเทศ นอกจากนี้การที่ ส.ส.สตรีได้รับการเลือกตั้งเข้ามาทำงานน้อยและกระจัดกระจายอยู่ตามพรรคต่างๆ จึงทำให้ไม่สามารถที่จะร่วมมือทำงานกันได้อย่างเต็มที่ทั้งนี้ เพราะการเสนอกฎหมายนั้นจะกระทำข้ามพรรคไม่ได้ เพราะฉะนั้นเมื่อ ส.ส.สตรีไม่สามารถแสดงบทบาทในสภาได้อันเนื่องจากข้อจำกัดดังกล่าว แต่ความจำเป็นในการสนองตอบความต้องการของประชาชนยังคงมีอยู่ เช่นเดิม ดังนั้นเพื่อสร้างความพอใจให้แก่ประชาชน ส.ส.สตรี จึงคำนึงถึงบทบาทภายนอกสภาเป็นหลัก ทั้งนี้เพราะสามารถตอบสนองความต้องการของประชาชนได้ และเมื่อประชาชนเกิดความพอใจก็จะนำไปสู่การสนับสนุนตนอีกในการเลือกตั้งครั้งต่อไป เพราะฉะนั้นเมื่อ ส.ส.สตรี สามารถที่จะตอบสนองความต้องการของประชาชนได้นั้นก็หมายความว่า ส.ส.สตรี ประสบความสำเร็จในบทบาทและหน้าที่ในทางการเมือง และเมื่อพิจารณาปัจจัยที่มีผลต่อความจำเป็นในการแสดงบทบาท

ทางการเมืองของ ส.ส.สตรี ปรากฏว่าภูมิหลังและความชำนาญพิเศษซึ่งเป็น "คุณสมบัติ" ของ ส.ส.สตรีที่มีส่วนสำคัญต่อความสำเร็จดังกล่าว เช่น กรณีของ ศิริพันธ์ จุริมาศ สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจังหวัดร้อยเอ็ด นอกจากจะมีความรู้ดี มีฐานะทางเศรษฐกิจ ระบบครอบครัวดีแล้วยังมีความชำนาญพิเศษในเรื่อง ไทโรศาสตร์ในการดูแลมือ ซึ่งเป็นประโยชน์มากในการเข้าไปติดต่อของความช่วยเหลือจากรัฐมนตรี, อธิบดีหรือข้าราชการชั้นผู้ใหญ่ เป็นต้น เพราะฉะนั้นจากข้อเท็จจริงที่ได้นำเสนอทั้งหมดดังกล่าวสามารถที่จะพิสูจน์ได้ตรงตามสมมุติฐานการศึกษาข้อที่ 2 คือภูมิหลังและความชำนาญพิเศษจะมีอิทธิพลต่อความสำเร็จในการแสดงบทบาททางการเมืองของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรสตรี และเมื่อสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรสตรีประสบความสำเร็จในการแสดงบทบาททางการเมือง หมายถึงว่าประชาชนยอมรับหรือมีความพอใจต่อการทำหน้าที่ในการเป็นตัวแทนของ ส.ส.สตรีนั้นก็เท่ากับว่าเพศไม่ได้เป็นอุปสรรคต่อการแสดงบทบาททางการเมืองเป็นการยืนยันสมมุติฐานในการศึกษาข้อที่ 3 ซึ่งผู้วิจัยได้ตั้งไว้คือ เพศมิได้เป็นอุปสรรคต่อการแสดงบทบาททางการเมืองของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรสตรี

ข้อสังเกตเบื้องต้น

จากการศึกษาบทบาทของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรสตรีในการเมืองไทย ผู้วิจัยมีข้อสังเกตต่าง ๆ ดังนี้

1. การเลือกตั้งของไทยเป็นปัจจัยกำหนดลักษณะของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรสตรี กล่าวคือ เมื่อพิจารณากระบวนการเข้าสู่บทบาททางการเมืองของ ส.ส.สตรี จะพบว่าปัจจัยสำคัญที่มีอิทธิพลต่อชัยชนะในการเลือกตั้งของ ส.ส.สตรี อันได้แก่ คุณสมบัติส่วนตัวของผู้สมัครฯ (การศึกษา อาชีพ ฐานะทางสังคมและเศรษฐกิจ ประสบการณ์ในการทำงานเพื่อสังคม) และการให้ความช่วยเหลือแก่ท้องถิ่นและประชาชนในเขตเลือกตั้ง (เงิน, วัสดุอุปกรณ์ และอื่น ๆ) จะมีความสำคัญมากกว่านโยบาย และชื่อเสียงของพรรคการเมือง นั้นหมายความว่า ในการเลือกตั้งแต่ละครั้งนั้นประชาชนผู้ออกเสียงเลือกตั้งจะพิจารณาว่าผู้สมัครฯ คนใดมีคุณสมบัติที่จะสามารถให้ความช่วยเหลือหรือเป็นที่พึ่งพาอาศัยให้แก่คนได้บ้าง ก็จะทำให้การสนับสนุนแก่ผู้สมัครฯ คนนั้นให้ได้รับชัยชนะในการเลือกตั้ง เพราะฉะนั้น

ประเด็นนี้จึงชี้ให้เห็นว่า เพศไม่ใช่เป็นอุปสรรคสำคัญต่อการเข้าสู่บทบาททางการเมืองของสตรี ทั้งนี้เพราะประชาชนผู้ออกเสียงเลือกตั้งไม่ได้คิดคำนึงว่าจะเป็นหญิงหรือชาย หากแต่จะพิจารณาว่าเป็นบุคคลที่สามารถให้ความช่วยเหลือแก่ตนได้หรือไม่เท่านั้น และถ้าสตรีมีคุณสมบัติพร้อมที่จะให้ความช่วยเหลือหรือเป็นที่พึ่งพาให้แก่ประชาชนแล้วก็จะได้รับโอกาสในการเข้าสู่บทบาททางการเมืองเช่นเดียวกับบุรุษ

เราจะเห็นได้ว่าภายหลังเมื่อ ส.ส.สตรีได้รับเลือกตั้งเข้ามาแล้ว จึงมีเงื่อนไขและความจำเป็นในฐานะตัวแทนที่จะต้องสนองตอบความต้องการของประชาชน หรือจำเป็นต้องแสดงบทบาทตามที่ประชาชนคาดหวัง นั่นคือ บทบาทในฐานะเป็นที่พึ่งหรือเป็นผู้ให้ความช่วยเหลือแก้ไขปัญหาความเดือดร้อนให้แก่ประชาชน และถ้าหากพิจารณาบทบาทและหน้าที่ของ ส.ส.ในสภาจะพบว่า ส.ส.สตรีไม่สามารถแสดงบทบาทในฐานะตัวแทนที่จะต้องสนองตอบความต้องการของประชาชนได้อย่างสมบูรณ์ อันเนื่องมาจากข้อจำกัดสำคัญ 3 ประการ ดังนี้

- 1) เป็นข้อจำกัดส่วนตัวของ ส.ส.สตรี
- 2) ข้อจำกัดของรัฐธรรมนูญที่ตกอยู่ภายใต้อิทธิพลของฝ่ายบริหาร หรือฝ่ายรัฐบาลที่มีเสียงสนับสนุนมากกว่า นอกจากนี้ยังจะต้องคำนึงถึง "มารยาททางการเมือง" อีกด้วย
- 3) ข้อจำกัดจากการเป็นคนกลุ่มน้อย (minority) จึงทำให้การเสนอร่างกฎหมายที่ต้องอาศัยมติพรรค มักจะไม่ประสบความสำเร็จถ้าหากว่า ส.ส.บุรุษ ซึ่งเป็นคนส่วนใหญ่ในพรรคไม่ให้ความร่วมมือด้วย

จากข้อจำกัดทั้งสามประการดังกล่าวส่งผลให้ ส.ส.สตรีไม่สามารถสนองตอบความต้องการของประชาชนได้อย่างเต็มที่ แต่ความจำเป็นในการที่จะต้องให้ความช่วยเหลือหรือเป็นที่พึ่งพาให้แก่ประชาชนนั้นยังคงมีอยู่ ดังนั้นด้วยเงื่อนไขที่จะต้องสนองตอบความต้องการและสร้างความพอใจให้แก่ประชาชน จึงทำให้ ส.ส.สตรีเน้นความสำคัญของบทบาทนอกสภาเป็นอย่างมาก ทั้งนี้เพราะสามารถให้ความช่วยเหลือแก่ประชาชนได้ดีกว่า และเมื่อสามารถเป็นที่พึ่งพาให้แก่ประชาชนได้แล้ว ก็ความพึงพอใจของประชาชนที่จะให้การสนับสนุนให้ได้รับชัยชนะในการเลือกตั้ง เพื่อเป็นตัวแทนของตนอีกในการเลือกตั้งครั้งต่อไป

2. เมื่อพิจารณาบทบาททางการเมืองของ ส.ส.สตรีจะพบว่า ส.ส. สตรีส่วนใหญ่จะสนใจและให้ความสำคัญต่อปัญหาเรื่องเกี่ยวกับสตรี เด็ก คนชรา และคนพิการ แต่ที่ผู้วิจัยมีข้อสงสัยเป็นอย่างมากก็คือ ปัญหาดังกล่าวนี้กลับไม่มีการร่วมมือทำงานในระหว่าง ส.ส.สตรีอย่างจริงจังเพื่อก่อให้เกิดผลในทางปฏิบัติที่เป็นรูปธรรมชัดเจน ดังคำสัมภาษณ์ พูนสุข โลหะโชติ ที่กล่าวว่า "การแก้ปัญหาเรื่องนี้ส่วนใหญ่ขึ้นอยู่กับความสนใจของแต่ละคน แต่ก็น่าที่จะมีแกนนำคิดกันขึ้น" ทั้งนี้เพราะเมื่อพิจารณาจากสาเหตุที่ไม่มีการร่วมมือกันระหว่าง ส.ส.สตรีด้วยกัน ซึ่งมี 2 ประการคือ 1) การที่ ส.ส.สตรีมีจำนวนน้อยและกระจายกันสังกัดพรรคการเมืองต่าง ๆ ทำให้ไม่สามารถเสนอร่างกฎหมายร่วมกันได้ เพราะต้องกระทำโดยอาศัยมติพรรค และ 2) การที่ ส.ส.สตรีแต่ละคนมีภารกิจที่ต้องรับผิดชอบ โดยเฉพาะในเขตเลือกตั้งของตน จากสาเหตุทั้งสองประการดังกล่าวผู้วิจัยคิดว่า ถ้าหาก ส.ส.สตรีมีความสนใจต่อปัญหานี้และต้องการให้มีการแก้ไขอย่างจริงจังแล้วก็น่าที่จะมีวิธีการเพื่อเอาชนะอุปสรรคดังกล่าว เช่น ร่วมมือกับองค์กรภาคเอกชน สถาบันสื่อมวลชน ในการรณรงค์ให้มีการตื่นตัวเพื่อให้ประชาชน พรรคการเมือง และรัฐบาลหันมาสนใจและให้ความสำคัญต่อการแก้ไขปัญหาเรื่องดังกล่าวอย่างจริงจัง เพราะฉะนั้นบทบาทของ ส.ส.สตรีต่อการพิจารณาแก้ไขปัญหานี้ที่ผ่านมาผู้วิจัยจึงมีคำถามว่า การที่ ส.ส.สตรีหยิบยกเรื่องนี้ขึ้นมาพิจารณานั้นเป็นเพราะต้องการทำหน้าที่ในฐานะตัวแทนของเพศเดียวกัน หรือเพราะสตรีมีสถานภาพทางสังคมเป็นชนกลุ่มน้อย (minority) การที่สนใจปัญหานี้เพื่อเน้นความแตกต่าง ซึ่งเป็นกลวิธีหนึ่งในการประชาสัมพันธ์เรียกร้องความสนใจและเพื่อสร้างการยอมรับต่อการแสดงบทบาททางการเมืองของตน ซึ่งในประเด็นนี้ผู้วิจัยยอมรับว่าไม่สามารถทำการวิเคราะห์ได้อันเนื่องจากข้อจำกัดในด้านข้อมูล และน่าที่จะได้มีการวิจัยเพิ่มเติมในครั้งต่อไป